

A magyar fogyasztóvédelmi szabályozás fejlődése a rendszerváltástól napjainkig

Bevezetés

A tanulmány a magyar fogyasztóvédelem fejlődésének rendszerváltást követő negyedszázadát tekinteti át a „bölcsőtől a felnőtté válásig”. A szerző elemzi a fogyasztóvédelem fejlődésére ható külső és belső tényezőket, különös tekintettel az európai uniós csatlakozással kapcsolatos integrációs törekvésekből és a jogharmonizációs kötelezettségből eredő változásokra, valamint a Polgári Törvénykönyv rekodifikációjának fogyasztóvédelmi magánjogra gyakorolt hatásaira. A fogyasztóvédelmi anyagi jog vizsgálata mellett, a tanulmány górcső alá veszi a fogyasztóvédelmi intézményrendszer, valamint a fogyasztóvédelmi igazgatás rendjében az elmúlt huszonöt év során végbement változásokat, illetőleg foglalkozik a fogyasztóvédelmi politika térnyerésével.

A fogyasztóvédelem helyzete a rendszerváltás előtt

Magyarországon nyugati értelemben vett fogyasztóvédelmi jogi szabályozás egészen a '90-es évekig nem létezett. A fejlődésbeli elmaradás egyaránt visszavezethető gazdasági, ideológiai és jogi akadályokra.

A fogyasztóvédelem fejlődésének legfontosabb gazdasági akadálya a szocialista tervgazdálkodást általánosan jellemző hiánygazdaság volt, amelynek következtében a gazdaságpolitika alapvető célja nem a minőségi, hanem a mennyiségi igények kielégítése, az árukhoz, szolgáltatásokhoz való hozzájutás biztosítása volt. A szocialista gazdasági és társadalmi berendezkedés egyik legfontosabb elve a tervgazdálkodás és elosztás volt, és a hivatalos politika a fogyasztásközpontú szemléletet, a fogyasztói társadalmat jellemző konzumerizmust nem tartotta összeegyeztethetőnek a szocializmus alapvető elveivel. Bár a magyar gazdaságpolitikában az 1968-as új gazdasági mechanizmus bevezetését követően pozitív elmozdulás következett be, de a gazdaság állandó kísérőjelenségeként megmaradt a hiány, és a hiány által létrehozott keresleti piac inkább a kereskedőknek, semmint a fogyasztóknak kedvezett. A jogi szabályozás sem segítette a hatékony fogyasztóvédelem létrejöttét, mivel de lege lata a szerződési jog a szerződési szabadságra, a vevő-eladó mellérendeltségére és autonómiájára épült egy olyan gazdaságban, ahol a felek viszonya rendszerszerűen aszimmetrikus és egyenlőtlen volt, a gazdaságnak pedig egy nagyon sajátos formája, a tervutasításon alapuló rendszer működött. A hiány miatt inkább egy olyan jogi szabályozásra lett volna szükség, amely a megrendelő védelmével ellensúlyozza az eladói piac negatív hatásait. Ez a fajta jogi megközelítés annak ellenére, hogy a hazai jogi szakirodalomban már a hetvenes évek elején születtek fogyasztóvédelmi témájú írások,¹ nem nyert teret a jogalkotásban.

A jogi szabályozás terén nem beszélhettünk kifejezett fogyasztóvédelmi szabályozásról, hanem elsősorban a tradicionális polgári jogi intézmények szolgáltak a vevők, illetőleg a gyengébb fél jo-

gainak védelmére. Ez időben a jogi szabályozás középpontjában a minőségvédelem és az ellátási biztonság garantálása volt.

A fogyasztókat is érintő legfontosabb garanciális szabályokat a Polgári Törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvény² tartalmazta. Ezek közül is a szavatossági, jótállási, kártérítési normák szolgálták a vevő szerződési pozíciójának megerősítésére.

A későbbiekben fokozatosan tágult azoknak a jogszabályoknak a köre, amelyek a fogyasztók, illetőleg a gyengébb fél védelmét szolgálták. Ezek közül kiemelendő a *Ptk. 1977-es módosítása*³, amely lehetővé tette a jogi személyek által alkalmazott, indokolatlan egyoldalú előnyt tartalmazó általános szerződési feltételek közérdekű keresettel történő bírósági megtámadását. Ugyancsak nagy jelentőséggel bírt az 1978-ban elfogadott, a *belkereskedelemről* szóló 1978. évi I. törvény,⁴ mely először nevesítette a fogyasztókat, és a fogyasztók tájékoztatására vonatkozó előírásoknak külön fejezetet szentelt. Szintén tartalmazott fogyasztóvédelmi célú rendelkezéseket a tisztességtelen gazdasági tevékenység tilalmáról szóló 1984. évi IV. törvény, amely tiltotta a fogyasztók megtévesztését. A fenti törvény helyébe lépő, a tisztességtelen piaci magatartás tilalmáról szóló 1990. évi LXXXVI. törvény pedig a fogyasztók megtévesztésének tilalmát már átfogóbban szabályozta. A polgári jogi szabályok mellett más jogágak, például büntetőjogi, államigazgatási jogi normák is tartalmaztak olyan rendelkezéseket, amelyek célja főként a minőség védelme volt.

A fogyasztóvédelem fejlődése a rendszerváltást követő időszakban

Az 1989–90-ben bekövetkező rendszerváltással a fogyasztóvédelem iránti igény már intenzívebben jelentkezett. E jelenség okai között megemlíthetjük a gazdaság és társadalom nyugati tőke- és áru-piacsal szembeni nyitását, melynek következtében nemcsak a fizikai javak, de a nyugati piacokon érvényesülő kereskedelmi módszerek, hirdetési szokások is begyűrűztek az országba, és a pozitív hatások mellett – a fogyasztóvédelmi szabályok hiánya miatt – felerősítették a fogyasztók kiszolgáltatottságát is. A '80-as évektől a társadalom szerkezetében is fokozatos változások következtek be, hasonló rétegződés jött létre, mint a közepes fejlettségű ipari társadalmakban, tehát megnövekedett a diplomások, továbbá a szakképzettséggel rendelkező munkavállalók száma. A jövedelemkülönbségekben a piaci viszonyok fejlődésével egyre erőteljesebb differenciálódás volt tapasztalható, mely a rendszerváltással még inkább felerősödött.

Az átalakulás periódusát a rendszerváltáshoz és a piac követelményeihez kevésbé alkalmazkodni képes rétegek, mint a nyugdíjasok, szakképzetlen ipari és mezőgazdasági rétegek leszakadása, és egy számottevő szegény réteg kialakulása jellemezte. Ebben a gazdasági-társadalmi szituációban a gazdaságirányítással szemben jogos elvárásként került megfogalmazásra az ún. szociális piacgazdaság iránti igény, egy olyan gazdaságpolitika, amely képes a piaci rendszer működését összehangolni a fogyasztók érdekeinek és biztonságának védelmével. A fogyasztóvédelem szükségességének első elismerése volt az, hogy a piacgazdaságra való áttéréssel szinte egy időben, 1991-ben létrehozták a fogyasztóvédelem állami feladatainak ellátására a Fogyasztóvédelmi Főfelügyelőséget.⁵ Ezzel párhuzamosan megélné vált a fogyasztóvédelmi jogalkotás is. Kiemelést érdemel az elfogadott jogszabályok között az egyes tartós használatra rendelt termékek jótállási kötelezettségéről szóló 117/1991. (IX. 10.) Korm. rendelet, a termékfelelősségről szóló 1993. évi X. törvény, a házaló kereskedésről szóló 17/1994. (VI. 30.) IKM rendelet,⁶ az élelmiszerekről szóló 1995. évi XC. törvény.

Az integrációs törekvések és a jogharmonizáció hatása a fogyasztóvédelem fejlődésére

Az Európai Unióhoz való integrációs törekvések kedvező hatása egyértelműen kimutatható a fogyasztóvédelmi jogszabályok korszerűsítése és a fogyasztóvédelmi törvény szükségességének elfogadása terén, tekintve, hogy a csatlakozás előfeltételeként határozták meg a csatlakozni szándékozó országok jogrendszerének közelítését a Közösség jogához.

Az Európai Közösség és Magyarország között 1991. december 16-án megkötött Európai Megállapodásban⁷ Magyarország jogharmonizációs kötelezettséget vállalt. Az Európai Megállapodás 67. cikke rögzítette, hogy „Magyarországnak a Közösségbe történő integrációja egyik alapvető előfeltétele az, hogy az ország jelenlegi és jövőbeni szabályait közelítsék a Közösség jogszabályaihoz. Magyarország biztosítja, hogy amennyire lehetséges, jövőbeni jogszabályai a Közösség jogszabályaival összeegyeztethetők lesznek”.

Az Európai Megállapodást kihirdető 1994. évi I. törvény 3. §-a szabályozta az Európai Megállapodásból folyó jogharmonizációs kötelezettség és a hazai jogalkotás kapcsolatát. A hivatkozott törvényszakasz kimondta, hogy a Magyar Köztársaság nemzetközi szerződéseinek előkészítése és megkötése, valamint jogszabályainak előkészítése és megalkotása során érvényesíteni kell az Európai Megállapodás 67. cikkében meghatározott követelményeket. Törvényi előfeltétellé vált tehát, hogy az 1994 után alkotott jogszabályok megfeleljenek a jogharmonizációs követelményeknek. A fenti kötelezettségek teljesítésére a magyar Kormány 1995. június 1-jén elfogadott egy 5 évre szóló jogharmonizációs programot,⁸ amely tartalmazta a fogyasztóvédelmi joganyag korszerűsítését is.

A jogharmonizációs kötelezettség teljesítésének legfontosabb „segédkönyve” a közép- és kelet-európai országok csatlakozásra való felkészülését segítő Cannes-i Fehér Könyv,⁹ melyet az Európai Tanács 1995 júniusában megtartott cannes-i ülésén tárgyalt meg, és fogadott el. Bár a jogharmonizációs kötelezettség jogi alapját továbbra is az Európai Megállapodás 67–69. cikkei képezték, a jogközelítés végrehajtásához szükséges útmutató szerepét a Fehér Könyv töltötte be. A Fehér Könyv 23. fejezete foglalta össze a fogyasztóvédelmi jogharmonizáció követelményeit, felsorolva azokat a közösségi irányelveket – összesen 13 irányelvet –, amelyekhez feltétlenül közelíteni kell a magyar szabályozást. Ezeket a fogyasztóvédelemre vonatkozó kulcsfontosságú irányelveket két csoportba sorolta a Fehér Könyv. Az egyik csoport a termékek minőségi és biztonsági követelményeit szabályozó alapvető fontosságú irányelveket, míg a másik csoport a fogyasztók gazdasági érdekeinek védelmével kapcsolatos irányelveket tartalmazta. Az első csoportba tartozók – nevezetesen az általános termékbiztonságról,¹⁰ a játékok biztonságáról, a textílielnevezésekről és a kozmetikumokról szóló irányelvek – harmonizálását első lépcsőben javasolta. A fogyasztók gazdasági érdekeinek védelmét szolgáló irányelvek közül prioritást élveztek a fogyasztói szerződések tisztességtelen szerződési feltételeiről,¹¹ az élelmiszerek árának feltüntetéséről, a fogyasztói hitelekről¹² és a félrevezető reklámozásról szóló irányelvek,¹³ míg a második lépcsőben harmonizálandók az utazási szerződésekről,¹⁴ az ingatlanok időben megosztott használati jogának vételéről¹⁵ és a házaló kereskedelemről¹⁶ szóló irányelvek.

A Fehér Könyv a kulcsfontosságú irányelvek felsorolása mellett meghatározta a fogyasztóvédelmi kodifikáció alapkövetelményeit is. Első alapkövetelményként kiemelte, hogy a kodifikáció során a fogyasztók számára biztosítani kell az ún. alapjogokat, ahogyan azt az Európai Közösség az 1975-ös első fogyasztóvédelmi programban is meghatározta. Az említett alapjogok a fogyasztó egészségének és biztonságának védelme, a fogyasztók gazdasági (vagyoni) érdekeinek védelme, a jogor-

voslathoz való jog, a fogyasztók joga a tájékoztatáshoz és a fogyasztók érdekképviselőkhöz való joga.

A Fehér Könyv által előírt második kodifikációs alapkövetelmény egy, a fogyasztóvédelemért felelős, megfelelő intézményi, szervezeti struktúra kialakítása volt. Ez a követelmény egy olyan általános, horizontális jogkörrel felruházott fogyasztóvédelemért felelős, állami szerv felállítását jelentette, amely általános felügyeleti, ellenőrzési jogkörrel felruházva felel a fogyasztóvédelemért, és koordinálja más szakhatóságoknak a fogyasztóvédelmet érintő tevékenységeit.

A Fehér Könyv harmadik kodifikációs alapkövetelményként határozta meg tanácsadó, konzultatív testületek felállítását központi vagy szektorális szinten. Az intézkedés célja a fogyasztói érdekek képviselője és a fogyasztóvédelmi politika alakításában való részvétel.

Negyedik alapkövetelményként a Fehér Könyv a fogyasztók tájékoztatását és nevelését szolgáló programok kifejlesztését javasolta a fogyasztók előrelátásának, megfontolt, tudatos piaci döntések meghozatalára való alkalmasságának elérése érdekében.

Az ötödik kodifikációs alapfeladat egy hatékony jogérvényesítési rendszer biztosítása, különös tekintettel az EU Bizottság által 1993-ban elfogadott Zöld Könyvben lefektetett javaslatokra.

Végezetül a Fehér Könyv kodifikációs elvárásként rögzítette a fogyasztóvédelmi társadalmi szerveződések fejlődésének támogatását és segítését.

A Társulási Megállapodások megkötését követően a Közösség *madridi csúcsertekezletén* felkérték a Bizottságot, hogy a csatlakozni kívánó országok helyzetéről készítsen átfogó elemzést, és értékelje az EU fejlődési távlatait. Az AGENDA 2000 című dokumentum – melyet hivatalosan 1997. július 16-án adtak át – tartalmazta az EU bővítési stratégiáját, valamint az Európai Bizottság országértékelése nyomán kialakított Országvéleményt. Az Országvéleményben külön is helyet kapott a fogyasztóvédelem helyzetének értékelése. A dokumentum megállapításai között szerepelt az átfogó fogyasztóvédelmi törvény és átlátható hatásköri szabályok hiánya. Az AGENDA 2000 tehát egyértelmű elvárásként fogalmazta meg a fogyasztóvédelmi törvény, egy egységes fogyasztóvédelmi politika és egy hatékony intézményi struktúra szükségességét.

A Kormány a jogharmonizációs „kényszer” ösztönzésére fogadta el a fogyasztóvédelmi modernizáció szükségességét, és összekapcsolta azt a jogharmonizációs feladatok teljesítésével. A fogyasztóvédelmi szabályozás korszerűsítésének koncepciójáról, valamint az azzal kapcsolatos további feladatokról szóló 2145/1996. (VI. 13.) Korm. határozat lefektette – lényegében a Fehér Könyv és az Országvélemény követelményeivel egybehangzóan – a fogyasztóvédelmi szabályozás korszerűsítésének legfontosabb elveit és feladatait, valamint előírta, hogy az illetékes tárcáknak elő kell készíteni a fogyasztóvédelmi törvény tervezetét. Ennek nyomán az Országgyűlés 1997. december 15-én elfogadta a fogyasztóvédelemről szóló 1997. évi CLV. törvényt.¹⁷

A fogyasztóvédelmi joganyag fejlődése az 1996–2004 közötti időszakban

Az Fgytv. hatálybalépését követően a fogyasztóvédelmi jogalkotás motorja továbbra is a jogharmonizációs kötelezettség teljesítése maradt. 1996 és 2004 között több lépcsőben történt meg a közösségi fogyasztóvédelmi *acquis communautaire* átvétele. Ha korszakolni akarjuk ezt az időszakot, azt

mondhatjuk, hogy az 1990-es évek második fele és a 2000-es évek eleje a fogyasztóvédelmi jogszabályok tekintetében a „tömegtermelés” időszaka volt, hiszen dömpingszerűen gyártotta a jogalkotás az *acquis* átvételét célzó jogszabályokat, az Európai Unióhoz való csatlakozást közvetlenül megelőző időszak pedig az ún. „finomrahangelés” stádiuma volt, amely azoknak a jogharmonizációs feladatoknak a teljesítését jelentette, amelyek a fogyasztóvédelmi *acquis communautaire*-nek való teljes megfelelést biztosították. 1996-ban új törvényt fogadott el az Országgyűlés a tisztességtelen piaci magatartás és versenykorlátozás tilalmáról,¹⁸ 1997-ben megszületett a gazdasági reklámról szóló törvény.¹⁹ Az 1998-ban hatályba lépett fogyasztóvédelmi törvény felhatalmazása alapján „egy csokor” közösségi fogyasztóvédelmi irányelv került átültetésre. Ebben a csomagban fogadta el a Kormány többek között a házaló kereskedelemről szóló 44/1998. (III. 1.) Korm. rendeletet, az áruk és szolgáltatások biztonságosságáról és az ezzel kapcsolatos piacfelügyeleti eljárásról szóló 79/1998. (IV. 29.) Korm. rendeletet, a távollévők közötti szerződésekről szóló 17/1999. (II. 5.) Korm. rendeletet, az ingatlanok időben megosztott használati jogának megszerzésére irányuló szerződésekről szóló 20/1999. (II. 5.) Korm. rendeletet, valamint módosította a Fogyasztóvédelmi Főfelügyelőség és a területi felügyelőségek hatásköréről szóló kormányrendelet is. A fogyasztói szerződések közösségi irányelveinek átültetésével – a házaló kereskedelemre,²⁰ a távollévők közötti eladásokra,²¹ az ingatlanok időben osztott használati jogára irányuló szerződésekre,²² a fogyasztási hitel-szerződésekre²³ vonatkozóan – olyan új szerződési szabályok kerültek a magyar polgári jogba, amelyek addig ismeretlenek voltak a hazai jogi szabályozásban, és amelyek közös sajátossága volt, hogy a szokatlan kereskedelmi módszerekkel szemben hatékonyabb fogyasztóvédelmi szabályokat²⁴ vezetett be.

A jogharmonizációs jogalkotási folyamat részeként a Polgári Törvénykönyv is jelentős módosításokon esett át. 1997-ben²⁵ változtak a tisztességtelen általános szerződési feltételek szabályai, 2002-ben²⁶ pedig a jótállási és szavatossági szabályok. Külön törvényt fogadtak el az elektronikus aláírásról, illetve az elektronikus kereskedelemről, melynek fogyasztóvédelmi rendelkezései szintén tovább erősítették a fogyasztóvédelem hazai rendszerét.²⁷

Magyarország az Európai Unióhoz való csatlakozás időpontjáig, 2004. május 1-ig teljes mértékben teljesítette a közösségi fogyasztóvédelmi *acquis* transzpozícióját. Ez jelentette egyrészt a Cannes-i Fehér Könyv 23. fejezetében felsorolt, továbbá az EU által 1995-2004 között elfogadott irányelvek átültetését, valamint illeszkedési, végrehajtási szabályok elfogadását.

A fogyasztóvédelmi joganyag fejlődése a csatlakozást követő években (2004-2008)

Az ország Európai Unióhoz való csatlakozását követően a fogyasztóvédelmi jogalkotás alapvetően két pilléren nyugodott. Ezt egyrészt a jogharmonizációs kötelezettségből eredő jogalkotás, másrészt pedig a nemzeti fogyasztóvédelmi politika gazdasági, társadalmi és politikai környezet változása és igényei indokolják.

Az EU tagállamként jelentősen megváltozott a jogharmonizációs kötelezettség jellege is. Amíg csatlakozásra való felkészülés időszakában az éves, majd féléves jogharmonizációs jogalkotási tervekbe foglalt központi programozás jellemezte a jogharmonizációt, a csatlakozást követően jogharmonizációs jogalkotás az egyedi programozás alapján történik. Ez azt jelenti, hogy a jogharmonizációs jogalkotásnak igazodnia kell az uniós jogalkotáshoz, illetőleg az Unió által elfogadott irányelvekben meghatározott transzpozíciós határidőkhöz. Továbbra is érvényesülni kell azonban a

szerves jogharmonizáció elvének, amely azt a célt szolgálja, hogy a jogharmonizáció alapját képező uniós jogforrásokot oly módon kell a magyar jogrendszerbe implementálni, hogy koherens módosításokkal illeszkedjenek a magyar jogrendszerbe. Megemlítendő, hogy az úgynevezett de facto uniós jog mellett a harmonizálási kötelezettség kiterjed az Európai Bíróság irányadó eseteiben elvi értelemben megfogalmazott jogértelmező döntésekre és számos esetben a soft law típusú ajánlásokra, iránymutatásokra is.²⁸

A tanulmány következő részében a csatlakozást követő időkből – területi korlátok miatt – kiemelünk néhány, a fogyasztóvédelem szempontjából meghatározó jogszabályt.

A kereskedelemről szóló 2005. évi CLXIV. törvény

A kereskedelem szabályait közel három évtizeden át a belkereskedelemről szóló 1978. évi I. törvény szabályozta. A rendszerváltást követően többször felmerült a belkereskedelmi törvény és az annak alapján kiadott jogszabályok átfogó felülvizsgálatának igénye, a megváltozott társadalmi és piaci viszonyoknak megfelelő szabályozás kialakításának szüksége. Ennek a széles körben támogatott igénynek tett eleget az Országgyűlés, amikor 2005 végén elfogadta a kereskedelemről szóló 2005. évi CLXIV. törvényt,²⁹ amely 2006. május 1-jén lépett hatályba és számos, fogyasztóvédelmi szempontból is jelentős rendelkezést tartalmaz.

Általános jellemzőként kiemelést érdemel – amely a kereskedelmi törvény preambulumban is megjelenik –, hogy a kereskedelmi törvény a modern piaci és társadalmi viszonyoknak megfelelően alapvetően rögzíti a kereskedelmi tevékenység gyakorlásának szabadságát. A kereskedelmi törvény kerettörvényként a kereskedelmi tevékenység folytatására vonatkozó legfőbb szabályokat foglalta egybe, a részletszabályozás kialakítását pedig részben kormányrendeleti, részben miniszteri rendeleti, részben önkormányzati rendeleti szintre utalta.

A kereskedelmi törvény végrehajtásához kapcsolódó alacsonyabb szintű jogi normák számos fogyasztóvédelmi probléma megoldását voltak hivatottak megvalósítani. Így a 12. § (1) bekezdése alapján felhatalmazást kapott a Kormány, hogy – többek között – az utazásszervező és közvetítő tevékenység végzése feltételeinek, valamint a jogszabályban előírt kötelezettségek be nem tartásának esetén alkalmazandó jogkövetkezményeknek, a magán szálláshelyek idegenforgalmi célú hasznosítása feltételeinek, a szállások vendégkönyv vezetésére vonatkozó kötelezettsége részletes szabályainak megalkotására, továbbá a fogyasztói panaszok és kifogások vásárlók könyvében történő dokumentálási és intézési rendjének szabályozására.

A 2006. évi III. törvény, avagy a 93/13/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv átültetésének korrekciója

A 2005-2006. év legjelentősebb fogyasztóvédelmi jogalkotási eredménye a Polgári Törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvény, valamint egyes törvények fogyasztóvédelemmel összefüggő jogharmonizációs célú módosításáról szóló 2006. évi III. törvény volt, melyet 2005. december 19-én fogadott el az Országgyűlés, és 2006. március 1-jén lépett hatályba.

A Ptk. általános szerződési feltételekre vonatkozó részének átfogó módosítását elsősorban az Európai Bíróság döntéseiből³⁰ eredő jogharmonizációs kötelezettség indokolta, különös tekintettel az

Ynos Kft. kontra Varga János ügyben³¹ hozott döntésre, amely egyébiránt az első olyan előzetes döntéshozatali eljárás volt, amelyet magyar bíróság terjesztett elő.³² Bár a tisztességtelen szerződési feltételek megtámadására irányuló keresetek száma nem volt számottevő, mégis tulajdonképpen ez a bírósági ügy indította a jogalkotót az 1997-es transzpozíció finomítására, a jogharmonizációs hiányosságok pótlására. A Szombathelyi Városi Bíróságon indult Ynos Kft. felperes és V. J. alperes közötti ügyben merült fel az a kérdés, hogy vajon a tisztességtelen szerződési kikötések megtámadására vonatkozó szabályok megfelelnek-e az irányelvben foglalt követelményeknek. A Szombathelyi Városi Bíróság 2004. június 10-én hozott végzésével előzetes döntéshozatali kérelemmel fordult az Európai Bírósághoz, és kérte az irányelv 6. cikk (1) bekezdésének értelmezését. A jogvita során a Szombathelyi Városi Bíróság – többek között – abban a kérdésben kérte az Európai Bíróság jogértelmező döntését, hogy a Ptk. 209. § (1) bekezdése megfelel-e a 93/13/EGK irányelv³³ 6. cikke (1) bekezdésében foglaltaknak, vagyis, hogy a tisztességtelen kikötés megtámadhatósága megfelel-e az irányelv azon kikötésének, hogy a tisztességtelen szerződési feltétel a fogyasztóra nézve nem lehet kötelező erejű. Bár az Európai Bíróság elfogadta a Magyar Államnak azt az érvelését, hogy 2002-ben a jogvita keletkezésekor Magyarország nem volt még tagja az Európai Uniónak, ezért a Bíróság nem rendelkezik hatáskörrel a feltett kérdések megválaszolására,³⁴ de nyilvánvalóvá vált a hatályos szabályok pontosításának szükségessége.³⁵

Ennek és az időközben született más fogyasztóvédelmi tárgyú európai bírósági ítéletekből³⁶ következő jogharmonizációs igénynek tett eleget a 2006. évi III. törvény, amely a jelenleg hatályos jogi keretet kialakította.

A 2006-os jogalkotási csomag tartalmazta az általános szerződési feltételek és az ahhoz kapcsolódó közérdekű keresetindítás intézményének, a fogyasztóvédelmi irányelvek szerződési jogi szabályainak külföldi elemet tartalmazó jogviszonyokban történő alkalmazhatóságára vonatkozó szabályok, valamint a távértékesítés keretében kötött pénzügyi ágazati szolgáltatási szerződésekre vonatkozó szabályok szükséges módosításait. Ennek megfelelően módosultak a Ptk. 205., 207., 209., 236., 239. és 301/A. §-ai, beépítésre került a 205/A–205/C. §, továbbá a kodifikációs követelményekre figyelemmel módosításra került a 688. §-ban található ún. jogharmonizációs záradék is. Ehhez kapcsolódóan megváltozott a Polgári Törvénykönyv módosításáról és egységes szövegéről szóló 1977. évi IV. törvény hatálybalépéséről és végrehajtásáról szóló 1978. évi 2. törvényerejű rendelet³⁷ 5–5/C. §-a és új 5/D. § került beiktatásra.

A Ptk.-módosítás érintette a Pp.-nek a tisztességtelen szerződési feltételek érvénytelenségének megállapítása iránti perek hatásköri szabályait tartalmazó 23. § (1) bekezdés *k*) pontját, továbbá a kollíziós szabályok korrekciójára figyelemmel módosításra szorult a távértékesítés keretében kötött pénzügyi ágazati szolgáltatási szerződésekről szóló 2005. évi XXV. törvény is.

A törvényi szintű szabályozás megváltoztatásához kapcsolódóan számos kormányrendelet megfelelő kiigazítása vált szükségessé. Így módosításra került a fogyasztóval kötött szerződésben tisztességtelennek minősülő feltételekről szóló 18/1999. (II. 5.) Korm. rendelet, valamint a nemzetközi magánjogi szabály korrekciójára tekintettel az ingatlanok időben megosztott használati jogának megszerzésére irányuló szerződésekről szóló 20/1999. (II. 5.) Korm. rendelet.

A 2007. évi XXII. törvény – a tagállami fogyasztóvédelmi hatóságok együttműködése

A Bizottság által 2002. május 7-én elfogadott „Fogyasztóvédelmi politikai stratégia 2002–2006” három középtávú célt határozott meg, melyek közül talán az egyik legjelentősebb a fogyasztóvédelmi szabályok hatékony végrehajtásának biztosítása. E kitűzött cél végrehajtásához szükséges egyik legfontosabb eszközként a Bizottság a tagállamok fogyasztóvédelemért felelős hatóságai közötti együttműködés kereteinek kialakítását jelölte meg. Ennek eredményeként született meg a fogyasztóvédelmi jogszabályok alkalmazásáért felelős nemzeti hatóságok közötti együttműködésről szóló, 2004. október 27-i 2006/2004/EK európai parlamenti és tanácsi rendelet.

Az EK rendelet alkalmazását elősegítő végrehajtási szabályokat az Országgyűlés a 2007. évi XXII. törvényben, 2007. március 19-én fogadta el, és 2007. június 1-jén lépett hatályba. A fogyasztóvédelmi hatóságok együttműködéséről szóló törvény szükségessé tette a Fogyasztóvédelmi törvény módosítását, illetve kiegészítését. Így módosult az Fgytv. 1. §-a – a törvény területi hatálya: a „Magyar Köztársaság területén” kitétel törlésre került annak érdekében, hogy a rendelet tárgyi hatályát képező „Közösségen belüli jogsértés” fogalmának a magyar jogszabály megfeleljen. Az Fgytv. értelmező rendelkezései kiegészültek a „gazdálkodó szervezet” fogalmával, amelynek értelmében gazdálkodó szervezet az a természetes személy, a Magyar Köztársaság területén vagy külföldön nyilvántartásba vett jogi személy vagy jogi személyiséggel nem rendelkező gazdasági társaság, valamint a külföldi vállalkozás magyarországi fióktelepe, aki/amely olyan gazdasági, illetve szakmai tevékenységet végez, amely a fogyasztókat érinti, illetve érintheti.

Továbbá törvényi szinten került kijelölésre a fogyasztóvédelmi hatóság mint a rendelet végrehajtásában hatáskörrel rendelkező hatóság, valamint a jogsegély koordinálását biztosító összekötő hivatal is.

A fogyasztóvédelmi tárgyú kormányrendeletek módosításai

A törvényi szintű módosítások mellett a fogyasztóvédelem helyzetének tapasztalatai, a piaci igények, a jogharmonizációs kötelezettség teljesítése, illetve a kormányzati szerkezetátalakítás is több kiemelt jelentőségű rendelet módosítását tette szükségessé. A házaló kereskedelemre vonatkozó 44/1998. (III. 11.) Korm. rendeletet felváltotta az üzleten kívül fogyasztóval kötött szerződésekről és az üzleten kívüli kereskedelem folytatásának egyes feltételeiről szóló 370/2004. (XII. 26.) Korm. rendelet, továbbá 2004-ben került sor az egyes javító-karbantartó szolgáltatásokra vonatkozó kötelező jótállásról szóló 249/2004. (VIII. 27.) Korm. rendelet elfogadására, a 72/2005. (IV. 21.) Korm. rendelet módosította a kötelező jótállásról szóló rendelkezéseket, továbbá átfogó módosításon estek át az utazási és utazásközvetítő szerződésekre, valamint az utazásszervező és -közvetítő tevékenység folytatására vonatkozó kormányrendeletek. Ez utóbbi módosítások célja elsősorban a gyakran előforduló visszaélések visszaszorítása, valamint az utasok érdekeinek hatékonyabb védelme volt.

A szervezeti rendszert érintő jelentős előrelépés volt a hatósági élelmiszerellenőrzés rendjéről szóló 302/2005. (XII. 25.) Korm. rendelet elfogadása. A kormányrendelet a fogyasztóvédelmi hatóságokat – Fogyasztóvédelmi Főfelügyelőség és területi felügyelőségek – hatáskörrel ruházta fel a kiskereskedelem területén a fogyasztóknak szánt, forgalomba hozott termékek ellenőrzésének céljából. Az ellenőrzés során a fogyasztóvédelmi hatóság jogosult vizsgálni a termékek minőségét, jelölését, csomagolását, származását, reklámozását, valamint egyéb jogszabályban meghatározott jellemzőjét.

A gyakran országos botrányt kavarázó visszaéléseknek köszönhetően a jogalkotó két szempontból is módosította az árfeltüntetésre vonatkozó miniszteri rendeleti szintű szabályozást. Egyrészt a 70/2005. (XI. 17.) GKM-ICsSzEM rendelet nyomán – amely a 7/2001. (III. 29.) GM rendeletet egészítette ki – az üzemanyag-töltő állomások az üzemanyag árakat kötelesek úgy feltüntetni, hogy azt a fogyasztók a közlekedési útvonalról jól láthassák. Másrészt a vendéglátóipar területén a felszolgálat ellentételezésének jogi szabályozatlansága arra indította a jogalkotót, hogy a felszolgálati díj bevezetésével és szabályozásával szabjon gátat az anomáliáknak.

A magyar fogyasztóvédelmi anyagi jogi szabályozás lényegi változásai 2008-2015 között

A fogyasztóvédelmi jogalkotásban 2008-2009-ben megfigyelhető volt egy „jogalkotási boom”, alapvetően a fogyasztókkal szembeni tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatokról szóló közösségi irányelv (UPC irányelv)³⁸ átültetésének következményeként. Az irányelv transzpozíciója ugyanis a fogyasztóvédelmet érintő szinte valamennyi jogszabály átvilágítását szükségessé tette. A jogrendszert horizontálisan érintő jogharmonizációs kötelezettségnek a jogalkotó az előírt 2007-es³⁹ határidőhöz képest mintegy 1 éves csúszással tudott eleget tenni a fogyasztókkal szembeni tisztességtelen kereskedelmi gyakorlat tilalmáról szóló 2008. évi XLVII. törvény (a továbbiakban: Fttv.) elfogadásával, amely 2008. szeptember 1-én lépett hatályba. Az Fttv.-vel egyidejűleg – több más jogszabály mellett – jelentősen módosítani kellett a fogyasztóvédelmi törvényt⁴⁰, a gazdasági reklámtevékenységről szóló törvényt,⁴¹ valamint a tisztességtelen piaci magatartás és versenykorlátozás tilalmáról szóló törvényt⁴² is.

A törvény leképezte az irányelv szabályozási modelljét és többszintű szabályrendszert állított fel a tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatok tiltására. Az első szabályozási szintet a tisztességtelen kereskedelmi gyakorlat általános tilalmát⁴³ kimondó generálklauzula képezte. A kereskedelmi gyakorlat fogalmába az üzleti vállalkozások által kifejtett aktív (tevékenység) és passzív (mulasztás) magatartási formák tartoznak.

A szabályozás második szintje a különösen tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatok meghatározása,⁴⁴ amelyeket az általános tilalom alatt meghatározott tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatok nevesített (minősített) eseteként határozott meg a törvény. Ezek – az irányelvben meghatározottaknak megfelelően – a megtévesztő és/vagy agresszív kereskedelmi gyakorlatok.

A szabályozás harmadik szintje a törvény mellékletét képező ún. fekete lista, vagyis a minden körülmények között tisztességtelennek minősülő kereskedelmi gyakorlatok felsorolása. Ez azt jelenti, hogy a konkrét eset összefüggéseinek mérlegelését igénylő tényállási elemek meghatározása mellett az Fttv. melléklete meghatározza azokat a kereskedelmi gyakorlatokat is, amelyek minden körülmények között tisztességtelennek minősülnek. E tényállások tekintetében a jogalkalmazónak a törvény nem ad mérlegelési lehetőséget, megvalósulásuk esetén ipso iure tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatnak tekintendők.

A fent ismertetett három szabályozási szint megkülönböztetésének nagy jelentősége van a jogalkalmazás tekintetében is azzal, hogy a törvény generális tilalomról szóló 3. §-a szubszidiárius a törvény egyedi és speciális rendelkezéseivel képest. Ez azt jelenti, hogy ha felmerül egy konkrét kereskedelmi gyakorlat tisztességtelenségének kérdése, akkor először a gyakorlatot a törvény egyedi, nevesített (fekete listás) eseteivel szemben kell tesztelni, ezt követően a különös szabályoknak

(megtévesztő és agresszív kereskedelmi gyakorlatok) való megfelelést kell vizsgálni, és ha ezek alapján sem azonosítható be a tisztességtelen kereskedelmi gyakorlat, akkor kerülhet alkalmazásra a generális tilalmi klauzula.

A tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatokról szóló irányelv átültetése nemcsak az anyagi jogi szabályok teljes felülvizsgálatának és koherenciájának megteremtése szempontjából volt ún. nehéz feladat, hanem nagy kihívást jelentett a hatásköri kérdések szempontjából is. Egyrészt ez azt jelentette, hogy a fogyasztóvédelmi joganyag teljes felülvizsgálatra szorult abból a szempontból, hogy melyek azok a rendelkezések, amelyekre az általános fogyasztóvédelmi hatóság hatáskörét biztosítani kell, és melyek azok, amelyekre más hatóságoknak kell hatáskört teremteni.

Végül álláspontom szerint egy relatíve átlátható és alkalmazható *modus vivendi*-t sikerült a jogalkotónak létrehozni, ami egy többszintű hatáskör-megosztást teremtett az érintett fogyasztóvédelmi hatáskörrel rendelkező hatóságok között. A tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatok tekintetében a hatáskörök, eljárási jogosítványok három hatóság, a Nemzeti Fogyasztóvédelmi Hatóság (NFH), a Gazdasági Versenyhivatal (GVH) és a Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyelete (2013-tól a Magyar Nemzeti Bank) között kerültek megosztásra. A hatáskörök elosztása során az ún. kettős (vertikális illetve horizontális) megosztás elve érvényesült. Ez azt jelenti, hogy a törvény az NFH-t ruházta fel a tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatok tekintetében általános hatáskörrel, olyan ügyekben azonban, amikor a kereskedelmi gyakorlat a gazdasági verseny érdemi befolyásolására alkalmas, akkor ügypustól függetlenül a GVH rendelkezik kizárólagos hatáskörrel. Kivételt képez e szabály alól a címkézéssel kapcsolatos tisztességtelen gyakorlat, amely minden esetben az NFH hatáskörébe tartozik. Ugyanakkor a Magyar Nemzeti Bank hatáskörébe tartoznak a tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatok, amennyiben az érintett kereskedelmi gyakorlat a vállalkozás olyan tevékenységével függ össze, amelyet az MNB felügyel. Természetesen a felügyeletre jogosultak között a hatáskörök a jogi szabályozás absztrakt szintjén nem szabályozhatók abszolút egyértelműen, ezért az esetleges hatásköri összeütközéseket, hatásköri vitákat a törvény oly módon igyekszik kivédeni, hogy együttműködési kötelezettséget ír a hatóságok számára⁴⁵. Az együttműködési kötelezettség különösen a hatóságok jogalkalmazási gyakorlatának kölcsönös megismerésére, az anyagi jogi és eljárási szabályok egységes alkalmazására, mind pedig a hatásköri konfliktusok, kollíziók elkerülésére, hatékony feloldására szolgál. A hatóságoknak ezen célok elérése érdekében együttműködési megállapodást kellett kötniük, melyeket évente felül kell vizsgálni.

Ugyancsak 2009-ben fogadta el az Országgyűlés a fogyasztóknak nyújtott hitelről szóló 2009. évi CLXII. törvényt. A jogharmonizációs célú törvény a fogyasztói hitelmegállapodásokról szóló 2008/48/EK irányelvet ültette át a magyar jogba. A törvény hatálya a fogyasztóknak nyújtott hitel és kölcsönszerződésekre, valamint a fogyasztóknak nyújtott pénzügyi lízingre terjed ki. Kiemelendő a kógens szabályok között a hitelező szerződéskötést megelőző tájékoztatási kötelezettsége, amelyet nyomtatott vagy adathordozón rögzített formában kell átadni a fogyasztónak.

A fogyasztót előzetesen tájékoztatni kell a hitelhez kapcsolódó hitelkamaton kívüli minden egyéb ellenszolgáltatásról – ideértve díjat, jutalékot és költséget –, és módosításuk feltételeiről, adott esetben a közjegyzői díjról, a hitelhez kapcsolódó olyan járulékos szolgáltatásokról (például biztosítás), amely a hitelszerződés megkötéséhez vagy a hitelező ajánlata szerinti megkötéséhez szükséges, a késedelmi kamatról vagy az egyéb olyan fizetési kötelezettségről, amely a szerződésben vállalt kötelezettség nem teljesítéséből származik, a fizetés elmulasztásának következményeiről, a szükséges biztosítékok meghatározásáról, az elállási jogról, illetve annak hiányáról, az előtörlesztéshez való

jogról, és annak esetleges költségeiről. Az előzetesen a fogyasztó rendelkezésére bocsátott feltételeket az írásban megkötött hitelszerződésnek is tartalmaznia kell. Semmis az a szerződés, amelyik nem tartalmazza a törvényben kötelezően meghatározott tartalmi elemeket, de a szerződés semmisségére csak a fogyasztó érdekében lehet hivatkozni. A törvényi garanciák fontos eleme a fogyasztó elállási és felmondási joga. A feltétlen elállási jog értelmében a fogyasztó a szerződéskötés napjától 14 napon belül indokolás nélkül elállhat, ha a hitel folyósítására még nem került sor, illetőleg a fogyasztó a szerződéskötés napjától 14 napon belül díjmentesen felmondhatja a hitelszerződést, ha a hitelt már folyósították. Ha azonban a fogyasztó a szerződéskötést követően kapja kézhez, elállási (felmondási) jogát az elállási (felmondási) jogot a tájékoztatás kézhezvételétől 14 napig gyakorolhatja.

A fogyasztóvédelmi anyagi jogi jogalkotás tekintetében a 2010-2011 közötti időszak ellentmondásosnak tekinthető. Egyrészt, különösen 2010-ben inkább a stagnálás volt jellemző a jogalkotásra, hiszen számos a jogalkotási tervekben szereplő fontos jogszabály elfogadása elmaradt, mint például a középtávú fogyasztóvédelmi stratégia, a Fogyasztóvédelmi törvény átfogó felülvizsgálata vagy az uniós jog⁴⁶ alkalmazása szempontból szükséges új Piacfelügyeleti törvény megalkotása.

Ugyanakkor 2011-ben elfogadta az Országgyűlés az időszak legnagyobb hatású jogalkotási aktusát, Magyarország Alaptörvényét⁴⁷, amely a fogyasztóvédelem tekintetében is egyfajta paradigmaváltást jelentett, hiszen először jelent meg alaptörvényi szinten a fogyasztók jogainak védelme. Az Alaptörvény M) cikk (2) bekezdése deklarálja, hogy „Magyarország biztosítja a tisztességes gazdasági verseny feltételeit. Magyarország fellép az erőfölénnyel való visszaéléssel szemben, és védi a fogyasztók jogait.”

Ez az üdvözlendő változás, melyet a jelen tanulmány szerzője már 1995-ben szorgalmazott egy „A fogyasztóvédelem alkotmányos alapjai” címmel megjelent tanulmányában,⁴⁸ mindenképpen alkalmas arra, hogy megemelje a fogyasztói jogok védelmi szintjét, még akkor is ha az M) cikk nem alapjogként, hanem ún. alkotmányos értéknek nevesíti ezen jogok védelmét. Az Alkotmánybíróság vonatkozó határozataiból megállapítható, hogy bár a fogyasztói jogok alkotmányos alapjainak megteremtésénél a követendő minta az Európai Unió Alapjogi Chartájának 38. cikke⁴⁹ volt, az alkotmányozó szuverén nem kívánta ún. harmadik generációs alapjogként meghatározni a fogyasztóvédelmi jogot. Az alkotmányos érték jelleget és az állam – Alaptörvényen alapuló – intézményvédelmi kötelezettségét hangsúlyozta az Alkotmánybíróság egyik legutóbbi döntése is, a 8/2014. (III. 20.) AB határozat, amelyben az Alkotmánybíróság megállapította, hogy „az Alaptörvény M) cikk (2) bekezdése második mondatából az államnak az a kötelezettsége következik, amely – az Alaptörvényben szereplő alkotmányos értékek figyelembe vételével – a fogyasztók érdekeit védő, az erőfölénnyel való visszaéléssel szemben fellépő intézményrendszer létrehozására és fenntartására, továbbá a fogyasztók jogait biztosító jogszabályok megalkotására vonatkozik.”⁵⁰

Az Alaptörvény mellett a fogyasztói jogok védelmének felértékelődését mutatja az a szintén üdvözlendő változás, hogy 2010-től az Országgyűlésben állandó bizottságként működik a Fogyasztóvédelmi Bizottság. Az állandó bizottság a 11/2007. (III. 7.) OGY határozattal létrehozott fogyasztóvédelmi eseti bizottságot váltotta fel, amelynek feladata a területet érintő jogszabályok áttekintése, jogszabály módosítások kezdeményezése volt.

2011-ben elfogadásra került a 141/2011. (VII. 21.) Korm. rendelet a szállás időben megosztott használati jogára, a hosszú távra szóló üdülési termékekre vonatkozó szerződésekről, valamint a tartós szálláshasználati szolgáltatási tevékenységről (a továbbiakban: timeshare rendelet). A

20/1999. (II. 5.) Korm. rendeletet felváltó új szabályozás 2011. szeptember 1-én lépett hatályba és alapvetően a 2008/122/EK irányelv transzpozícióját valósította meg. Tárgyi hatálya a szálláshelyek időben megosztott használati jogára, a hosszú távra szóló üdülési termékek marketingjére, értékesítésére, viszontértékesítésére, valamint a szálláshely időben megosztott használati jogának cseréjére terjed ki. A rendelet 14 napos egységes elállási szabályokat vezetett be és forgalombiztonság növelése céljából tovább erősítette a szerződéskötést megelőző ún. előzetes tájékoztatási követelményeket, kimondva, hogy ezeket kötelező belefoglalni a megkötött szerződésbe is.

Az igényérvényesítés új extrajudiciális jogvitarendezési és panaszintézési fórumokkal gazdagodott. A Fogyasztóvédelmi törvény alapján 1997 óta működő fogyasztói békéltető testületek mellett, a pénzügyi szolgáltatásokra specializált fórumként a Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyeletéről szóló törvény⁵¹ rendelkezett a pénzügyi békéltető testületek felállításáról, amely 2011. július 1-én kezdte meg működését⁵². A Pénzügyi Békéltető Testület (a továbbiakban: PBT) hatáskörébe a fogyasztó és a pénzügyi szolgáltató közötti fogyasztói jogviták tartoznak, nevezetesen a bank, biztosító, pénzügyi vállalkozás, pénztár, befektetési szolgáltató stb. és a fogyasztó olyan jogvitái, amelyek – a nyújtott szolgáltatással összefüggésben – a létrejött szerződés megkötésével és teljesítésével kapcsolatosak. Ugyancsak a PBT került kijelölésre a FIN-NET – EGT térség vonatkozásában a határokon átnyúló pénzügyi fogyasztói jogvitákban a békéltetés lefolytatására.

A Fogyasztóvédelmi törvény 2012. évi módosítása a közérdekű keresettől megkülönböztetve külön szabályozta a közérdekű igény⁵³ érvényesítésének lehetőségét. Közérdekű igény érvényesítése iránti pert a fogyasztóvédelmi hatóság vagy a fogyasztói érdekek képviselőjét ellátó egyesület indíthat a fogyasztók polgári jogi igényeinek érvényesítése iránt az ellen, akinek a fogyasztóvédelmi rendelkezésekbe ütköző tevékenységét a fogyasztóvédelmi hatóság jogerősen megállapította, amennyiben a jogsértő tevékenység a fogyasztók széles, személyében nem ismert, de a jogsértés körülményei alapján meghatározható körét érinti. A Fogyasztóvédelmi törvény 2013-as módosítása a nagyvállalatok számára kötelezővé tette fogyasztóvédelmi referens alkalmazását⁵⁴, akinek a feladatkörébe tartozik a vállalkozás fogyasztókat érintő tevékenységének figyelemmel kísérése, a vállalkozás alkalmazottai részére fogyasztóvédelmi tárgyú oktatás és képzés szervezése. A fogyasztóvédelmi referens kapcsolatot tart a fogyasztóvédelmi hatósággal, a békéltető testületekkel, valamint egyéb, fogyasztóvédelmi feladatokat is ellátó állami szervekkel.

Az új Polgári Törvénykönyv fogyasztóvédelmi rendelkezései

A Polgári Törvénykönyv rekodifikációját megalapozó Konceptió egyik célkitűzése⁵⁵ a fogyasztóvédelmi magánjog integrálása volt. A 2013. évi V. törvénnyel elfogadott új kódex⁵⁶ ennek a célkitűzésnek csak részben tett eleget⁵⁷. A fogyasztóvédelmi magánjog szempontjából az új kódex Kötelmi jog címet viselő VI. könyve bír a legnagyobb jelentőséggel. A Törvénykönyv a „gyengébb fél” védelmének érdekében lehetővé teszi a szerződési szabadságnak, illetőleg a felek magánautonómiájának korlátozását, ha a szerződő felek közötti equilibrium hiányzik és beavatkozás nélkül a szerződő felek mellérendeltsége, illetőleg egyenjogúsága csorbát szenvedne. E körbe tartozónak tekinti a Kódex a fogyasztókat, és ezáltal a fogyasztói jogviszonyokra, fogyasztói szerződésekre⁵⁸ vonatkozóan egyoldalúan kógens szabályokat ír elő, amelyekről tilos a fogyasztó hátrányára eltérni. Az új Polgári Törvénykönyv a fogyasztóvédelmi magánjog integrálása tekintetében szelektív módszert követ. Elfogadja ugyan az Európai Unió fogyasztóvédelmi magánjogának való megfelelés imperatívuszát, de az integrálás során kifejezetten kerülni kívánja a kazuisztikus megoldásokat. A

törvényjavaslat indokolása a választott kiindulópontot illetően úgy fogalmaz, hogy „a fogyasztóvédelmi szerződési jogból csak az irányelvek maradandó magját építi be tematikusan a kódexbe”,⁵⁹ míg a kimaradó irányelvi szabályokat külön jogszabályokban, elsősorban a megújítandó fogyasztóvédelmi törvényben javasolja elhelyezni. Ennek alapján csak egyes, az uniós magánjogi fogyasztóvédelem körébe tartozó irányelvek magánjogi „magjának” integrálását vállalja fel. Ezek a fogyasztói szerződések tisztességtelen szerződési feltételeire vonatkozó 93/13/EGK tanácsi irányelv,⁶⁰ a fogyasztói adásvételek kellékszavatossági és jótállási szabályaira vonatkozó 1999/44/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv,⁶¹ a termékfelelősségről szóló 85/374/EGK tanácsi irányelv,⁶² a szervezett utazásokról szóló 90/314/EGK tanácsi irányelv,⁶³ a belső piacon az információs társadalommal összefüggő szolgáltatások, különösen az elektronikus kereskedelem egyes jogi vonatkozásairól szóló 2000. június 8-i 2000/31/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv,⁶⁴ valamint a fogyasztók jogairól szóló 2011/83/EU európai parlamenti és tanácsi irányelv.⁶⁵ Ez utóbbi irányelv tekintetében az integráció még a magánjogi mag tekintetében is csak részlegesnek mondható, tekintettel arra, hogy az irányelv 18., 20. és 22. cikkeinek transzpozícióját végzi el a jogalkotó oly módon, hogy az adásvételi szerződés általános szabályai közé beiktatja fogyasztói szerződésekben a kárveszély átszállásra és az eladó késedelmének jogkövetkezményeire vonatkozó speciális szabályokat.⁶⁶ A fogyasztói jogokról szóló irányelv átfogó transzpozíciója végül a fogyasztó és a vállalkozás közötti szerződések részletes szabályairól szóló 45/2014. (II. 26.) Korm. rendeletben történt meg, ami által a fogyasztói szerződések speciális szabályait egy „fogyasztói kis-Ptk.-ba” számúzta a jogalkotó.

Az új Polgári Törvénykönyv fogyasztóvédelmi szabályainak egyik csoportja valódi integrációt jelent, mivel korábban külön törvényben vagy kormányrendeletben szabályozott jogintézményeket, fogyasztói szerződésfajtákat illeszt be a jogalkotó a kódexbe. Ilyen például a termékfelelősségi szabályoknak vagy a fogyasztói adásvételre vonatkozó szabályoknak a Kódexbe történő integrálása. A fogyasztóvédelmi normák másik csoportját azok a szabályok alkotják, amelyek már korábban is a Polgári Törvénykönyv részét képezték, és az új törvényben is megtalálhatók többé-kevésbé átdolgozott formában. Ilyenek például a fogyasztó fogalma, a szavatossági és a jótállási szabályok, valamint a fogyasztói szerződések tisztességtelen szerződési feltételeire vonatkozó rendelkezések. A fogyasztóvédelmi magánjogi normák harmadik csoportjába a korábban a magyar jog által nem szabályozott új jogintézmények tartoznak. E körbe tartozik például a termékszavatosság, valamint a fogyasztói zálogszerződés.

A törvényjavaslat indokolása a választott kiindulópontot illetően úgy fogalmaz, hogy „a fogyasztóvédelmi szerződési jogból csak az irányelvek maradandó magját építi be tematikusan a kódexbe”,⁶⁷ míg a kimaradó irányelvi szabályokat külön jogszabályokban, elsősorban a megújítandó fogyasztóvédelmi törvényben javasolja elhelyezni. A továbbiakban röviden számba vesszük a fogyasztóvédelmi magánjognak az új Kódexben szabályozott intézményeit.⁶⁸

Fogyasztóvédelemmel kapcsolatos értelmező rendelkezések az új Ptk.-ban

Az új Ptk. a zárórendelkezésekben értelmezi azt, hogy kit kell a fogyasztói jogviszonyokban, fogyasztói szerződésben fogyasztónak, illetőleg vállalkozónak tekinteni. A Nyolcadik Könyv Első rész 8:1. § (1) bekezdés 3. pontja a fogyasztói jogokról szóló 2011/83/EU irányelvvel összhangban a fogyasztó fogalmát a természetes személyekre korlátozza. Ennek értelmében „*Fogyasztó a szakmája, önálló foglalkozása vagy üzleti tevékenysége körén kívül eljáró természetes személy*”⁶⁹. A Kódex által adott fogyasztó definíció szűkebb, mint a korábbi Polgári Törvénykönyv 685. §-ában

adott fogalom, amely szerint fogyasztónak minősül a gazdasági vagy szakmai tevékenységi körén kívül eső célból szerződést kötő személy (természetes személy és egyéb entitás). Az új Ptk. 8:1. § (1) bekezdés 4. pontja határozza meg a vállalkozás fogalmát, amely új terminusként a régi Ptk. 685. § c) pontjában meghatározott gazdálkodó szervezet fogalom⁷⁰ helyébe lépett. „Vállalkozásnak minősül a szakmája, önálló foglalkozása vagy üzleti tevékenysége körében eljáró személy.” A vállalkozás és gazdálkodó szervezet közötti fogalmi különbség szükségessé teszi mindazon polgári jogszabályok módosítását, amelyek használják a gazdálkodó szervezet elnevezést. Nem definiálja a Kódex a fogyasztói szerződés fogalmát. E tekintetben – a kodifikációs folyamat „első felvonásában”, eredetileg az Országgyűléshez T/5949. számon benyújtott törvényjavaslathoz, illetőleg az ennek alapján 2009-ben elfogadott Polgári Törvénykönyvhöz⁷¹ képest⁷² – a „második felvonásban” egy koncepcióváltás vagy visszalépés történt. A hatályba nem lépett 2009. évi CXX. törvény 5:33. §-a az önálló gazdasági, szakmai tevékenységi körében eljáró személy (vállalkozó) és a fogyasztó közötti szerződésként definiálta a fogyasztói szerződést. Minthogy a jogalkotó nem indokolta a koncepcióváltás okát, feltehetően a bírósági jogalkalmazásra kívánta hagyni az eseti értelmezés lehetőségét. A definíció hiánya ugyanakkor kritizálható, mivel – bár kevés helyen, de a jogalkotó használja a fogyasztó szerződés elnevezést, anélkül, hogy meghatározná annak fogalmi kritériumait.⁷³ Értelmezi viszont a fogyasztói zálogszerződés fogalmát⁷⁴ az új Kódex. Fogyasztói zálogszerződés jön létre, ha zálogkötelezett természetes személy, és a zálogtárgy elsősorban a zálogkötelezett szakmája, önálló foglalkozása vagy üzleti tevékenysége körébe nem tartozó célra használatos, továbbá a zálogjoggal biztosított követelés nem a kötelezett szakmája, önálló foglalkozása vagy üzleti tevékenysége körébe tartozó jogviszonyból fakad. A fogyasztói zálogszerződésre a zálogszerződésre vonatkozó rendelkezéseket kell alkalmazni, azonban a fogyasztói zálog tárgya csak a zálogkötelezett tulajdonában álló, egyedileg meghatározott vagyontárgy vagy olyan vagyontárgy lehet, amelynek tulajdonjogát a zálogkötelezett a zálogjogosult által nyújtott kölcsön, illetve fizetési haladék segítségével szerzi meg. Ugyancsak speciális szabály, hogy a biztosított követelés meghatározásának tartalmaznia kell az összeg megjelölését. Az általánostól eltérő szabályokat állapít meg a Kódex a fogyasztói zálogszerződés esetén a kielégítési jogra vonatkozóan,⁷⁵ mivel a zálogjogosult a zálogtárgyat csak nyilvánosan értékesítheti, és az óvadék kivételével, a kielégítés ellenében sem szerezhethet a zálogtárgyon tulajdonjogot. Ez utóbbtól a felek, közös megállapodással, írásban eltérhetnek.

Ugyancsak új jogintézményként – a kezességi szerződés mintegy elkülönült alfajaként – jelenik meg a Kódexben a fogyasztói kezesség.⁷⁶ A fogyasztó által vállalt kezesség valójában egy pszeudó fogyasztói szerződés, mivel a törvény nem csak a vállalkozással szembeni fogyasztói kezességvállalást tekinti fogyasztói kezességnek, hanem létrejöhet a fogyasztói kezesség természetes személyek között is, ún. C2C viszonyban. A fogyasztói kezesség esetére a kódex speciális prekontraktuális tájékoztatási kötelezettséget ír elő.

Kezességi szerződés létrejöttét megelőzően a jogosult köteles a fogyasztó-kezeset tájékoztatni a kezességből következő és a konkrét jogviszonyból eredő fokozott kockázatokról, a kezes jogairól és kötelezettségeiről, a kötelezett helyzetéből vagy a kötelezettség természetéből fakadó, a hitelező előtt ismert különleges kockázatokról. Amennyiben a jogosult az előzetes tájékoztatási kötelezettségét megszegi, a kezes határidő nélkül elállhat a szerződéstől. Az elállás joga akkor is megilleti, ha a jogosult a teljesítésre már felszólította, vagy, ha már részben teljesítette is a szerződést.

Az általános szerződési feltételekkel (ÁSZF) kötött szerződések

Az új Kódex a szerződéskötés általános szabályaihoz képest speciális rendelkezéseket állapít meg arra az esetre, amikor az egyik szerződő fél üzletszerű kapcsolataiban általános szerződési feltételt, például üzletszabályzatot alkalmaz. A jogalkotó szerint a kivételes szabályok, amelyek egyébiránt generálisan vonatkoznak minden olyan szerződésre, amelyben ÁSZF alkalmazására kerül sor, két okból szükségesek. Egyrészt azért, mert az ÁSZF alkalmazása főszabályként kizárja az egyéni alkú lehetőségét, másrészt pedig az ÁSZF külön is sújthatja a gyengébb szerződő felet. Ez utóbbi esetben a kódex kógens szabályokkal kívánja megakadályozni azt, hogy az erőfölényben lévő fél, „diktált feltételeket” kényszerítsen a fogyasztóra. A „Szerződéskötés általános szerződési feltételekkel” címet viselő XV. fejezet 6:77. §-a az uniós joggal,⁷⁷ az Európai Szerződési Alapelvekkel,⁷⁸ az UNIDROIT⁷⁹ Alapelvekkel, illetőleg a régi Ptk.-val összhangban definiálja az ÁSZF fogalmát. ÁSZF-nek azt a feltételt tekinti a törvény, amelyet az alkalmazója több – többnyire azonos típusú – szerződés megkötése céljából egyoldalúan, előre meghatároz, anélkül, hogy a másik fél ebben közreműködhetett volna, és a felek a feltételt egyedileg nem tárgyalták meg. Törvényi vélelem áll fenn a tekintetben, hogy az ÁSZF kidolgozásában a másik fél nem működhetett közre, amellyel szemben a bizonyítási teher az általános szerződési feltétel alkalmazóját terheli, így tehát azt kell bizonyítania, hogy a szerződési feltételt a felek egyedileg megtárgyalták.

A Kódex 6:78. §-a értelmében az általános szerződési feltétel akkor válik a szerződés részévé, ha alkalmazója lehetővé tette, hogy a másik fél annak tartalmát a szerződéskötést megelőzően megismerje, és ha azt a másik fél elfogadta. Külön is tájékoztatni kell a másik felet arról az általános szerződési feltételről, amely lényegesen eltér a jogszabályoktól vagy a szokásos szerződési gyakorlattól, kivéve, ha megfelel a felek között kialakult gyakorlatnak. Az ÁSZF kidolgozóját ezen túlmenő figyelmeztetési kötelezettség terheli az olyan általános szerződési feltételről is, amely eltér a felek között korábban alkalmazott feltételtől. Ez utóbbi feltétel akkor válik a szerződés részévé, ha azt a másik fél a külön tájékoztatást követően kifejezetten elfogadta. Speciálisan fogyasztói jogviszonyokra érvényesülő kógens szabály, hogy az olyan feltétel, amely a vállalkozást az ellenszolgáltatáson felül további pénzbeli követelésre jogosítja, csak akkor válik a szerződés részévé, ha azt a fogyasztó az erre irányuló külön tájékoztatás után kifejezetten elfogadja.⁸⁰

A Kódex a Kötelmi könyv XV. fejezete mellett „A szerződés értelmezése” címet viselő XVII. Fejezetben is tartalmaz a fogyasztói szerződéses jogviszonyokra vonatkozó speciális rendelkezéseket. Ennek értelmében a fogyasztó és a vállalkozás közötti szerződésben,⁸¹ amennyiben a szerződés bármely feltételének – tekintet nélkül arra, hogy az általános szerződési feltételként vagy egyéb módon került meghatározásra – tartalma nem állapítható meg egyértelműen, a fogyasztóra kedvezőbb értelmezést kell elfogadni.⁸² Az in dubio contra proferentem elv – egyezően az Európai Bíróság jogfejlesztő gyakorlatával⁸³ – nem alkalmazható a közérdekű kereset alapján indult eljárásban, amely alapvetően prevencióst célt szolgál, nevezetesen a tisztességtelen szerződési feltételek alkalmazásának megakadályozását.⁸⁴

A tisztességtelen szerződési kikötések és jogkövetkezményeik

A tisztességtelen szerződési feltételek szabályozása – egyezően a régi Ptk. 2006 óta hatályban volt rendelkezéseivel – a fogalmi rendszert illetően azonos, jogkövetkezményeiben differenciált szabályozást alakított ki a fogyasztói szerződésekben alkalmazott, valamint a gazdálkodó szervezetek

egymás közötti szerződéseiben használt általános szerződési feltételek tisztességtelen kikötéseivel szemben. Ez a megoldás, az ún. versenyszférában a szerződési szabadság elvét tekinti főszabálynak, és ezért csak az egyedi megtámadás lehetőségét biztosítja, a fogyasztói szerződések esetében – teljesítve a jogharmonizációs követelményeket – az equilibrium visszaállításához szükséges semmisségi jogkövetkezményt alkalmazza és preventív kontrollként lehetővé teszi a közérdekű keresetindítást.

A Kódex „Az érvénytelenség” című XVIII. fejezete szabályozza a fogyasztó és vállalkozás közötti szerződésben kikötött tisztességtelen szerződési feltételek jogkövetkezményeire vonatkozó rendelkezéseket. A törvény generális elvként rögzíti a fogyasztói jogokat csorbító szerződési feltétel semmisségét, amelyet valamennyi, a fogyasztó és vállalkozás közötti szerződésben kötelezően alkalmazni kell akkor, ha a kikötés a Kódexnek a fogyasztók jogait megállapító rendelkezéseitől a fogyasztók hátrányára eltér⁸⁵. A relatív kógencia köti magát a fogyasztót is, mivel a törvény 6:101. §-a semmissnek nyilvánítja a fogyasztónak a jogszabályban megállapított jogáról lemondó jognyilatkozatát is.

A tisztességtelen feltétel fogalmát a Kódex tartalmilag az előző Ptk. rendelkezéseinek megfelelően állapítja meg, azzal a különbséggel, hogy a definíciót főszabályként az ÁSZF tisztességtelen kikötésére vonatkoztatja, és kiterjeszti a fogalmat a fogyasztói szerződések egyedileg meg nem tárgyalt tisztességtelen szerződési feltételeire⁸⁶. A definíció szerint tisztességtelen az az általános szerződési feltétel, amely a szerződésből eredő jogokat és kötelezettségeket a jóhiszeműség és tisztesség követelményének megsértésével egyoldalúan és indokolatlanul a szerződési feltétel alkalmazójával szerződő fél hátrányára állapítja meg.⁸⁷ Fogyasztó és vállalkozás közötti szerződésben az általános szerződési feltétel és a vállalkozás által előre meghatározott és egyedileg meg nem tárgyalt szerződési feltétel tisztességtelen voltát önmagában az is megalapozza, ha a feltétel nem egyértelmű. Fogyasztói szerződések körében megfordul a bizonyítási teher, és a vállalkozást terheli annak bizonyítása, hogy a szerződési feltételt a felek egyedileg megtárgyalták.

Ugyancsak változatlan az a szabály, hogy az ÁSZF tisztességtelen voltának megállapításakor vizsgálni kell a szerződéskötéskor fennálló minden körülményt, amely a szerződés megkötésére vezetett, így a kikötött szolgáltatás rendeltetését, továbbá az érintett feltételnek a szerződés más feltételeivel vagy más szerződésekkel való kapcsolatát. A tisztességtelen általános szerződési feltételekre vonatkozó rendelkezések nem alkalmazhatók azonban a főszolgáltatást megállapító vagy a szolgáltatás és az ellenszolgáltatás arányát meghatározó kikötésekre, ha azok világosak és érthetőek. Továbbá nem minősül tisztességtelennek az ÁSZF, ha azt jogszabály állapítja meg, vagy jogszabály előírásának megfelelően határozzák meg.⁸⁸

Újdonságként értékelhető, hogy a Kódex integrálja az ún. fekete és szürke listát, amelyet korábban kormányrendeletben szabályozott a jogalkotó. A 6:104. § (1) és (2) bekezdésében felsorolt egyes tisztességtelen kikötések összhangban állnak az uniós joggal és a kormányrendelet⁸⁹ képest csak a szabályozási szint tekintetében jelentenek változást. Mind a fekete, mind a szürke listában szereplő kikötések jogkövetkezménye a semmisség, mindazonáltal abban különböznek, hogy a fekete listában szereplő feltétel ipso iure tisztességtelen, míg a szürke listában szereplő kikötések tisztességtelenségét vélelmezi a jogalkotó. A praesumptio iuris ellenében azonban annak alkalmazója bizonyíthatja, hogy a feltétel nem tisztességtelen. A választottbírói kikötések tisztességtelenségének kérdésében 2013. október 15-én jogegységi döntést fogadott el a Kúria.⁹⁰ A 3/2013. PJE határozat kimondta, *hogy a fogyasztói szerződésben az általános szerződési feltételen, vagy egyedileg meg*

nem tárgyalt feltételen alapuló választottbíróági kikötés tisztességtelen. A bíróság e kikötés tisztességtelenségét hivatalból köteles észlelni, de annak semmisségét csak akkor állapíthatja meg, ha a fogyasztó – a bíróság felhívására – arra hivatkozik. A döntés értelmében az olyan választottbíróági kikötést kell tisztességtelenségnek tekinteni, amely általános szerződési feltétel vagy egyedileg meg nem tárgyalt kikötésen alapul. Mindebből következően fogyasztói szerződésben választottbíróági eljárást érvényesen csak egyedi megtárgyalás alapján, konszenzussal lehet kikötni. A jogegységi döntés miatt ugyanakkor nem kellett a 2013-ban elfogadott Polgári Törvénykönyvet módosítani, mivel a Kódex Kötelmi Könyvének 6:104. § (1) bekezdés i) pontja már ezt az értelmezést követi, kimondva, hogy a fogyasztó és a vállalkozás közötti szerződésben tisztességtelen az olyan kikötés, amely kizárja vagy korlátozza a fogyasztó peres vagy más jogi úton történő igényérvényesítési lehetőségeit, különösen, ha – anélkül, hogy ezt jogszabály előírná – kizárólag választottbíróági útra kényszeríti a fogyasztót. Az új Ptk. rendelkezéseit, a 2014. március 15-től kötött szerződésekre kell alkalmazni, de a jogegységi döntés ezt megelőzően is kötelezi a bíróságokat. A jogegységi döntés indokolása kifejti, hogy a bírói út hiányát a bíróság hivatalból veszi figyelembe, melynek vizsgálata során észlelnie kell a peres felek jogvitájára irányadó esetleges választottbíróági kikötést is. A bíróságnak tájékoztatni kell a fogyasztót a szerződési feltétel tisztességtelenségéről, és felhívni őt, hogy kíván-e arra hivatkozni. Amennyiben a fogyasztó a határidőn belül nem nyilatkozik, vagy a tisztességtelenségre nem kíván hivatkozni, a bíróságnak a keresetlevelet idézés kibocsátása nélkül el kell utasítania vagy a pert meg kell szüntetnie. Amennyiben a fogyasztó a választottbíróági kikötés tisztességtelenségére hivatkozik, a bíróságnak a kereseti kérelmet érdemben kell tárgyalnia. A jogegységi döntés és az új Polgári Törvénykönyv fenti rendelkezése a választottbíróági kikötések drasztikus csökkenését vonja maga után, mivel a választottbíróági út lényegi eleme a rendes bíróságok eljárásának kizárása.

Szabályozástechnikai szempontból a másik újdonság, hogy az actio popularis indítására jogosultak felsorolását a Ptk. végrehajtási rendeletéből kiemeli a jogalkotó és a Kódexben helyezi el. A keresetindításra jogosultak köre lényegében nem változott, tehát közérdekű keresetet az ügyész, a miniszter, az autonóm államigazgatási szervek vezetői, a kormányhivatalok vezetői, a gazdasági-szakmai kamarák vagy érdekképviselői szervezetek, a fogyasztói érdekek képviselőit ellátó egyesület, valamint az Európai Gazdasági Térség bármely tagállamának joga alapján a fogyasztói érdekek védelmére létrejött szervezet indíthat.

A 6:105. § kimondja, hogy közérdekű kereset indítható a fogyasztó és a vállalkozás közötti szerződés részévé váló tisztességtelen általános szerződési feltétel érvénytelenségének megállapítása iránt. Közérdekű kereset indítható a már alkalmazott feltétel tisztességtelenségének megállapítása iránt, valamint preventív céllal is. Az első esetben a közérdekű kereset alapján a bíróság a tisztességtelen általános szerződési feltétel érvénytelenségét valamennyi érintett szerződő félre kiterjedő hatállyal állapítja meg, kivéve azokat a szerződéseket, amelyeket a megtámadásig már teljesítettek. A preventív közérdekű keresetben pedig az olyan általános szerződési feltétel tisztességtelenségének megállapítása kérhető, amelyet fogyasztókkal történő szerződéskötések céljából határoztak meg és tettek nyilvánosan megismerhetővé, vagy nyilvánosan ajánlottak, de a feltétel még nem került alkalmazásra. Ez utóbbi esetben a bíróság pro futuro és erga omnes mondja ki a nyilvánosságra hozott feltétel tisztességtelenségét és semmisségét.

A közérdekű kereset esetében a bíróság az érvénytelenség megállapítása mellett kötelezően elrendeli, hogy a szerződési feltétel alkalmazója, vagy nyilvánosságra hozója saját költségére közleményt

tegyen közzé arról, hogy a bíróság megállapította a feltétel tisztességtelenségét és eltiltotta annak alkalmazásától. A közlemény szövegéről és a közzététel módjáról a bíróság dönt.

A hibás teljesítés és jogkövetkezményei

A hibás teljesítés jogkövetkezményei tekintetében számos újdonsággal találkozunk. E fejezetbe integrálta a jogalkotó a korábban szerződésbiztosító mellékkötelezettségként nevesített jótállást⁹¹ és az egyes szerződéstípusoknál külön-külön szabályozott jogszavatossági rendelkezéseket⁹². A jogkövetkezmények között különbséget tesz a Kódex az objektív jogkövetkezmények, nevezetesen a kellékszavatosság, a jótállás és a termékszavatosság, valamint a kártérítési igény – mint a kellékhibás teljesítés szubjektív jogkövetkezménye – között. Tekintettel arra, hogy az általános jogi rezsimtől való, fogyasztóvédelmi eltérések az objektív jellegű, szavatossági típusú jogkövetkezmények (kellékszavatosság, jótállás, termékszavatosság) tekintetében mutathatók ki, a tanulmány a továbbiakban ezeket a jogkövetkezményeket vizsgálja.

Kellékszavatosság

A kellékszavatossági rendelkezéseket az új Ptk. 6:157. § (1) bekezdés, 6:159-6:167. §-ai tartalmazzák. A Kódex alapjaiban megőrizte azokat a 2002-ben elfogadott⁹³ kellékszavatossági szabályokat, amelyek a fogyasztási cikkek adásvételéről és a kapcsolódó jótállásra vonatkozó egyes szabályok közelítéséről szóló 99/44/EK közösségi irányelv, implementációját szolgálták, ugyanakkor szűk körben strukturális átalakításokat és az egyszerűsítést szolgáló deregulációt is megvalósított.

A kellékszavatosság arra szolgál, hogy a visszterhes ügyletekben a kötelezett hibás teljesítését objektíve orvosolja. Amíg, tehát a hibás teljesítés fogalma kiterjed az ingyenes szolgáltatást tartalmazó szerződésekre is, a kellékszavatossági kötelezettség ennél szűkebb. A kötelezettnek csak akkor van kellékszavatossági kötelezettsége, ha a szerződés visszterhes, tehát a felek kölcsönös szolgáltatásokkal tartoznak egymás felé. A jogosultat megillető kellékszavatossági igények függetlenek attól, hogy a szolgáltatás kellékhibája a kötelezettnek felróhatóan vagy anélkül következett be. A kellékszavatosság szabályai a fogyasztó és vállalkozás közötti szerződésben egyoldalúan kógensek. Ennek alapján, semmis az olyan kikötés, amely a fogyasztó hátrányára tér el. Kellékszavatossági igénye alapján a jogosult választhat – a törvény által szabott keretekben – a szavatossági jogok között. Kellékszavatossági igényként a jogosult, az uniós irányelvvel összhangban, kijavítást vagy kicserélést, valamint arányos árszállítást kérhet, illetőleg a hibát a kötelezett költségére maga is kijavíthatja/kijavíttathatja. A jogosultat – a jelentéktelen hibák kivételével – megilleti az elállás joga is, ha a kötelezett a kijavítást vagy kicserélést nem vállalta, vagy megfelelő időben és módon nem tud eleget tenni, illetőleg ha a kijavításhoz, kicseréléshez fűződő érdeke megszűnt.⁹⁴ A Kódex feljogosítja a jogosultat, hogy egyik szavatossági igényről másikra térjen át, de az ebből eredő költséget főszabályként viselnie kell.

A kellékszavatossági határidők tekintetében lényeges változásokat hozott új Ptk. A korábbi hat hónapos általános elévülési határidő helyett egy éves elévülési időt állapít meg. Fogyasztói szerződések esetében azonban az általános elévülési idő – az irányelvvel összhangban – két év, azzal a kivétellel, hogy használt dolog esetében a felek rövidebb elévülési határidőben is megállapodhatnak,

ami azonban nem lehet egy évnél rövidebb. Ha a szerződés tárgya ingatlan, akkor a szavatossági igény öt éves elévülési határidő alatt érvényesíthető.⁹⁵

Ugyancsak fontos változás, hogy a Kódex megszüntette a kellékszavatossági igények érvényesítésére a jogvesztő határidőket. Ennek megszüntetését a törvény indokolása a jogvesztő határidőkkel kapcsolatos jogalkalmazási bizonytalansággal indokolta. Nem tartotta fenn a speciális 60 napos elévülési és egy éves jogvesztő állatszavatossági határidőt sem, mivel a jogalkotó a jövőre nézve szükségtelennek ítélte a különbségtételt. Az igényérvényesítésre vonatkozóan továbbra is fennmarad a kellékszavatossági igények kifogásként való érvényesítésének lehetősége. A Kódex megerősíti, hogy a jogosult kellékszavatossági jogait az ugyanabból a szerződésből eredő követeléssel szemben kifogásként akkor is érvényesítheti, ha a kellékszavatossági igény elévült.⁹⁶ Új szabályként a Kódex szavatossági perekben is felhatalmazza a bíróságot a kereseti kérelemtől való eltérésre (Ptk. 6:161. §). A jogosult által megjelölt kellékszavatossági jogtól való eltérés joga – per analogiam a közös tulajdon megszüntetésére irányuló keresetekhez – értelmében a bíróság nincs kötve a jogosult kérelméhez, de nem kötelezhet olyan kellékszavatossági jog teljesítésére, amely ellen mindegyik fél tiltakozik. Ez a pergazdaságossági és jogosulti szempontból egyaránt pozitív hatású kivételes jog akkor illeti meg a bíróságot, ha a jogosult által kért szavatossági jog valamilyen a Kódexben foglalt feltétel hiányában nem érvényesíthető, de egy másik kellékszavatossági jog feltételei viszont fennállnak.

Miután a kellékszavatossági jogok alapvetően dologszolgáltatásra irányuló szerződésekre vannak modellezve, az új Ptk. XXIV. fejezet 7. pontjában speciális szabályokat állapít meg az eredménykötelmekre és a használati kötelmekre.

Ha a kötelezett valamely dolog létrehozására vagy munkával elérhető más eredmény létrehozására vállal kötelezettséget, kicserélésen a munkával elérhető eredmény részbeni vagy teljes újbóli elvégzését kell érteni, a kijavítás vagy a szolgáltatás újbóli teljesítése pedig más módon is történhet, mint azt a szerződésben eredetileg meghatározták. Ez utóbbi azonban csak a jogosult szerződésszerű teljesítéshez fűződő érdekére figyelemmel történhet és a többletköltségek a kötelezettet terhelik (új Ptk. 6:177. § (1) bek.).

A Kódex 6:178. §-a kiterjeszti a kellékszavatossági szabályok alkalmazását a használatra vagy hasznosításra irányuló szerződések hibás teljesítésére is. A használati és a licencszerződés kötelezettje a szerződés teljes fennállása alatt a kellékszavatosság szabályainak megfelelő alkalmazásával köteles helytállni azért, hogy a dolog vagy az oltalom tárgya a szerződészerű használatra, felhasználásra vagy hasznosításra alkalmas.

Jótállás

A Kódex a jótállás rendszerbeli elhelyezésén radikálisan változtat, minthogy a jótállást, amelyet a régi Ptk. a szerződésbiztosító mellékkötelezettségek egyik fajtájaként nevesít, a hibás teljesítésről szóló XXIV. fejezetbe, a hibás teljesítés jogkövetkezményei közé integrálja. Ezzel az új Ptk. megszüntette a hibás teljesítés két hagyományos jogkövetkezménye: a kellékszavatosság és a jótállás közötti indokolatlan rendszerszintű különbségtételt.⁹⁷ Fenntartja azonban az új Kódex a korábbi szabályokat a jótállás keletkezési jogalapja tekintetében, mely szerint a jótállás a felek megállapodása vagy jótállási kötelezettséget előíró jogszabály alapján keletkezik. Úgy gondolom, hogy a kellékszavatosság és a jótállás közötti világos elhatárolást segítette volna, ha az új Ptk. a törvényes

kellékszavatossági jogok mellett, a jótállást kizárólag szerződéssel (jognyilatkozattal) vállalható, kereskedelmi helytállásként határozta volna meg. A törvény szerint a jótállás kötelezettje az, aki a szerződés teljesítéséért jótállást vállal vagy jogszabály alapján jótállásra köteles. A kötelezett a jótállás időtartama alatt a jótállást keletkeztető jognyilatkozatban vagy jogszabályban foglalt feltételek szerint köteles helytállni a hibás teljesítésért. A korábbi szabályoktól eltérően⁹⁸ az új Ptk. külön nem nevesíti a reklámban vállalt kötelezettséget, de a jótállás terjedelmét meghatározó jognyilatkozat fogalmába – a bírósági gyakorlat alapján – e nélkül is beleérthető, illetőleg beleértendő a szolgáltatásra vonatkozó reklámban vállalt kötelezettség. Ugyancsak kimaradt az új Ptk.-ból a fogyasztói jótállási nyilatkozat tartalmi és alaki követelményeire vonatkozó szabályozás, melyek hatálya a fogyasztói szerződésekre terjedt ki (régi Ptk. 248. § (3) bek.). Tekintettel arra, hogy ez a rendelkezés alapvetően deklaratív, illetőleg tájékoztató jellegű volt és a hiányos jótállási nyilatkozat esetében maga a jogalkotó mondta ki, hogy nem érinti a jótállási kötelezettségvállalás érvényességét, nem kifogásolható az egyszerűsítés.

A jótállásra kötelezett a teljesítéskor meglévő hibákért felel. Hasonlóan a kellékszavatossághoz, mentesül a jótállási kötelezettség alól, ha bizonyítja, hogy a hiba oka a teljesítés után keletkezett. A jótállás főszabályként jognyilatkozattal vállalt többletkötelezettség, amely a szolgáltatás piaci értékét növeli, eladhatóságát fokozza. A Kódex kifejezetten megerősíti, hogy a jótállás a jogosultnak jogszabályból eredő jogait nem érinti.⁹⁹ A jogalkotó külön nem nevesíti a jótállási jogokat, de a Kódex indokolása szerint „tipikus esetben a jótállás alapján a kötelezett szavatossági jellegű kötelezettséget vállal, a hibás szolgáltatás kijavítását, kicserélését, esetleg árleszállítást. A szerződés szólhat úgy is, hogy a jótállási igény meghatározott harmadik személlyel szemben érvényesíthető.”

A jótállási igény érvényesítése tekintetében a Kódex mögöttes szabályként a kellékszavatossági jogok gyakorlására vonatkozó szabályok alkalmazását rendeli azzal, hogy a jótállási igény csak a jótállási határidőben érvényesíthető. A jótállási határidő jogvesztő jellegű, ha azonban a jótállásra kötelezett kötelezettségének a jogosult felhívására – megfelelő határidőben – nem tesz eleget, a jótállási igény a felhívásban tűzött határidő elteltétől számított három hónapon belül akkor is érvényesíthető bíróság előtt, ha a jótállási idő már eltelt.¹⁰⁰ A bírósági gyakorlat leképezéseként új rendelkezés a jótállási jogok átszállásának kimondása. Ennek értelmében a dolog tulajdonának átruházása esetén a jótállásból eredő jogokat az új tulajdonos érvényesítheti a jótállást vállaló kötelezettel szemben (Ptk. 6:172. §).

Termékszavatosság

A Ptk. 6:168-6:170. §-ai termékszavatosság elnevezéssel egy olyan új jogintézményt honosítottak meg, amely korábban nem létezett a magyar polgári jogban. A termékszavatosság alapján a fogyasztó közvetlenül a gyártóval szemben érvényesíthet a termék hibája miatt szavatossági igényt. Ennek indoka a modern kereskedelmet általánosan jellemző láncszerződések, amelyekben a szerződési láncolat végén kerül a termék végső fogyasztóhoz. Gyakori ilyenkor, hogy a hibás teljesítés nem a közvetlen eladó szerződésszegésének következménye, hanem az első láncolat elején lévő gyártó felelős azért, hogy a termék nem felel meg a szerződésben vagy jogszabályban előírt kellékeknek. 1993-ban, amikor a fogyasztási cikkek adásvételéről szóló szerződések szavatossági, jótállási szabályainak közelítéséről szóló 99/44/EK irányelv előkészítő munkálatai zajlottak, az Európai Bizottság által kibocsátott Zöld Könyv¹⁰¹ felvetette és támogatta a termékszavatosság bevezetését. A Zöld Könyvben a Bizottság arra hivatkozott, hogy a XX. században, a modern fogyasztói társa-

dalmakra jellemző tömegtermelés és forgalmazás közepette, a fogyasztónak nagyobb bizalma van a gyártóban, mint a kiskereskedőben, illetőleg a gyártóval szembeni közvetlen szavatossági igény növelné a fogyasztók bizalmát a belső piacon belüli, ún. *cross-border* vásárlásra, minthogy a nagy gyártóknak szinte minden tagállamban vannak érdekeltségei, képviselői. Bár az Európai Unióban eddig nem született meg a termékszavatosságról szóló uniós irányelv, az EU tagállamok közül néhányan, például Portugália és Spanyolország bevezette a gyártó termékszavatossági helytállási kötelezettségét, mások pedig – például a belga és a francia jog – ismeri az ún. *action directe* lehetőségét.¹⁰² Ezen országokhoz zárkózik fel most a magyar Polgári Törvénykönyv is. A termékszavatossági helytállást a Kódex a fogyasztói szerződésekre korlátozza.

A termékszavatosság bevezetése, lehetővé teszi, hogy a fogyasztó a termék hibája esetén, a gyártótól követelhesse a termék kijavítását (elsősorban) vagy kicserélését (másodlagosan). A gyártó hibásan teljesít, ha a termék nem felel meg a gyártó által történt forgalomba hozatalakor, a hatályos minőségi követelményeknek, vagy nem rendelkezik a gyártó által adott leírásban szereplő tulajdonságokkal. A gyártó csak azokért a hibákért tartozik helytállni, amelyek akkor keletkeztek, amikor a termék még az ellenőrzése alatt állt.¹⁰³ A termékszavatossági helytállás tekintetében egyaránt gyártónak minősül a termék előállítója és forgalmazója. A termékszavatossági kötelezettség objektív, ugyanakkor nem feltétlen. A gyártó mentesül a helytállási kötelezettség alól, ha a terméket nem üzleti tevékenysége körében gyártotta vagy forgalmazta, ha a forgalomba hozatal időpontjában a hiba a tudomány és a technika állása szerint nem volt felismerhető (state of the art) vagy a termék hibáját jogszabály vagy kötelező hatósági előírás alkalmazása okozta.¹⁰⁴ A mentesülés tekintetében a szabályok hasonlóak a termékfelelősségi szabályokhoz.

A gyártót a termékszavatosság az adott termék általa történő forgalomba hozatalától számított két évig terheli. A két éves határidő eltelte jogvesztéssel jár.¹⁰⁵ A törvényi indoklás szerint „a jogvesztő határidő alkalmazását az indokolja, hogy a gyártó nem áll jogviszonyban a fogyasztóval, vagyis termékszavatosság előírása a szerződési jogviszony relatív szerkezetének áttörését jelenti. Emiatt indokolt a helytállást szigorúbb időhatárok közé szorítani, és meghatározott idő elteltével a bizonytalan jogi helyzetet végleg lezárni.” A jogvesztő határidőn belüli tulajdonátszállás esetén azonban a termékszavatossági igény is átszáll.

A termékszavatossági és a kellékszavatossági kötelezettség, valamint a jótállás egymáshoz való viszonyát elemezve megállapítható, hogy mindhárom a hibás teljesítés esetére mondja ki a kötelezett helytállási kötelezettségét. Ezek párhuzamos polgári jogi igények, a jogosultat ebből következően választási jog illeti meg a tekintetben, hogy a kellékhiba miatt melyik igény érvényesítése mellett dönt, sőt egyik polgári jogi igényéről áttérhet másikra is, főszabályként azonban az ebből származó költségeket viselni tartozik. A három jogintézmény közötti választást alapvetően befolyásolják a különböző igényérvényesítési határidők. Termékszavatossági kötelezettsége teljesítése esetén a termék kijavított részére vagy a kicserélt termékre a szerződő partner kellékszavatossági kötelezettsége megszűnik, ez a kötelezettség a továbbiakban a gyártót vagy a forgalmazót fogja terhelni.

A Kódex létrehozását célzó 2009-es első kísérlet a termékszavatossági jogok érvényesítésére bevezette volna az ún. csoportos perlés (class action) lehetőségét. Ez azonban a 2013. évi V. törvényből kimaradt, ugyanakkor az előkészítés alatt álló polgári perrendtartási törvényben feltehetőleg szabályozásra kerül.

Kártérítés kellékhibás teljesítés esetén

Az objektív természetű szavatossági és jótállási jogkövetkezmények mellett, a XXIV. fejezet a hibás teljesítés esetére szóló kártérítési szabályokat is tartalmazza. A kellékhibás teljesítéssel okozott kár megtérítésének feltételrendszere lényegi változáson ment át, igazodva a kontraktuális felelősség terén bekövetkezett változásokhoz.

A kártérítési felelősség alól a kötelezett akkor mentesül, ha kimenti magát a hibás teljesítés alól. A mentesülésre a szerződésszegésért való felelősség általános szabályai irányadók,¹⁰⁶ tehát a kötelezettnek bizonyítani kell, hogy a hibás teljesítést ellenőrzési körén kívül eső, a szerződéskötés időpontjában előre nem látható ok okozta, és nem volt elvárható, hogy a kellékhibás teljesítést elkerülje.

A kártérítés mértékét, illetőleg a kártérítés és a kellékszavatossági igény egymáshoz való viszonyát tekintve a Kódex 6:143. §-a azzal az eltéréssel alkalmazandó, hogy a szolgáltatás tárgyában bekövetkezett károk megtérítését csak akkor követelheti a jogosult, ha a természetbeni reparáció – kijavítás, kicserélés nem lehetséges, illetőleg a kötelezett ezeket nem vállalta vagy nem képes a természetbeni teljesítésre. Ugyancsak kártérítési igénnyel élhet a jogosult, ha a kicseréléshez vagy kijavításhoz fűződő érdeke megszűnt.

A kártérítési igény elévülési ideje – a korábbi szabályoktól eltérően – megegyezik a kellékszavatosság érvényesítésére szolgáló elévülési idővel, tehát a kellékszavatossági igényérvényesítés idején túl, kártérítés sem követelhető. Az elévülési idő eltelte után kifogásként érvényesíthető a kártérítési igény az ugyanazon szerződésből származó követeléssel szemben.

Jogszatosság

A jogszatosságot az új Ptk. rendszertani átalakításnak vetette alá. A régi Ptk.-ban az adásvételi szerződéshez rendelt tulajdonszerzési „biztosítékot”¹⁰⁷ az új Kódex a hibás teljesítés jogkövetkezményei közé sorolja be. A változás eredményeként a jogszatossági kötelezettség hatályát a jogalkotó lényegesen kiterjeszti, hiszen azt a tulajdonjog, más jog vagy követelés visszerhes átruházásának valamennyi esetére alkalmazni rendeli, amennyiben a jogszerzést akadályozó (kizáró) vagy korlátozó terhek állnak fenn. A jogszatosság más tartalmi elemeit illetően – az adásvételre jellemző terminológiai generalizálását kivéve – nem beszélhetünk lényegi változtatásokról, hanem inkább pontosításokról, finomításokról. Hasonlóan a korábbi szabályokhoz, a jogszatosságból eredő jogok különböznek a szerint, hogy a dolgon, jogon vagy követelésen a jogszerzést kizáró vagy korlátozó terhek állnak fenn. Ha a harmadik személynek joga a jogszerzést akadályozza, a vevő elállhat a szerződéstől, és kártérítést követelhet. E jogainak gyakorlása előtt a jogosult köteles az eladót megfelelő határidő kitűzésével felhívni arra, hogy tulajdonszerzésének akadályait hárítsa el, vagy adjon megfelelő biztosítékot (új Ptk. 6:175. §). A kötelezett jó- vagy rosszhiszeműségének sem a jogszatosság, sem a jogosult elállási jogának gyakorlása szempontjából nincs jelentősége, de hatással van arra, hogy a kötelezett mely károkat köteles megtéríteni. A jóhiszemű kötelezett helytállása csak a szerződés megkötéséből eredő károokra (negatív interesse) terjed ki. A rosszhiszemű kötelezett viszont a teljes kárt köteles megtéríteni.

Amennyiben a jogszatossági hiba abban áll, hogy a jogosult korlátozott tulajdonjogot/jogot/követelést szerez, tehát a harmadik személynek olyan joga áll fenn, amely a jogosult jogszerzését korlátozza, vagy értékét csökkenti, a jogosult megfelelő határidő kitűzésével tehermentesítést követelhet. A határidő eredménytelen eltelte után a jogosult a kötelezett költségére elvégezheti a tehermentesítést. Ha a tehermentesítés lehetetlen, vagy aránytalan költséggel járna, a jogosult a szerződéstől elállhat, és kártérítést követelhet, vagy a teher átvállalása fejében az ellenérték (vétélár) megfelelő csökkentését követelheti. E jogok a jogosultat akkor is megilletik, ha a tehermentesítésre megszabott határidő eredménytelenül telt el és a jogosult nem kívánja a dolog¹⁰⁸ tehermentesítését.

Nem illetik meg ugyanakkor ezek a jogok a jogosultat, ha a szerződés megkötésekor tudnia kellett, hogy korlátozástól mentes tulajdonjogot nem szerezhetsen, kivéve, ha a kötelezett a korlátozástól mentes tulajdonjog/követelés vagy egyéb jog megszerzéséért kifejezetten szavatosságot vállalt.¹⁰⁹

A Kódex 6:178. §-a kiterjeszti a jogszatossági szabályok alkalmazását a használatra vagy hasznosításra irányuló szerződések hibás teljesítésére is. A használati és licencia szerződések esetében a kötelezett a szerződés teljes fennállása alatt a jogszatosság szabályainak megfelelő alkalmazásával köteles helytállni azért, hogy a dolognak vagy az oltalom tárgyának szerződésszerű használatát, felhasználását vagy hasznosítását harmadik személy joga nem akadályozza és nem korlátozza.

A hibás teljesítésre vonatkozó új rendelkezésekről összességében megállapítható, hogy a strukturális felülvizsgálat és a tartalmi finomítások a szabályok rendszerbeli átláthatóságát, egyszerűsítését eredményezték, és ezáltal segítik a hatékonyabb jogalkalmazást. A hibás teljesítés jogkövetkezményeinek új rendszere és kibővítése, azt eredményezi, hogy a jogosult/fogyasztó az egymás mellett létező polgári jogi igények közül a konkrét helyzet figyelembe vételével maga döntheti el, hogy a hibás teljesítés miatt milyen jogkövetkezményt érvényesít: kellékszavatossági igényt támaszt szerződő partnerével (az eladóval) szemben, vagy pedig termékszavatossági igényt a gyártóval vagy a forgalmazóval szemben, vagy a jótállási igényét érvényesíti. Az igények közötti választást befolyásolják az igényérvényesítésre biztosított határidők is. Az objektív jogkövetkezmények mellett – a feltételek megléte esetén – a jogosult követelheti a kellékhibás teljesítéssel okozott kár megtérítését is. Az egyik út sikertelensége nem zárja ki, hogy a fogyasztó igényét a másik jogcímen érvényesíthesse, ha annak feltételei fennállnak, viszont az eredményes igényérvényesítés esetén az érvényesített hiba tekintetében a párhuzamos igény is megszűnik.

Termékfelelősség

A Kódex integrálja a korábban külön törvényben szabályozott termékfelelősségi rendelkezéseket.¹¹⁰ A termékfelelősséget a szerződésen kívüli károkozás önálló felelősségi eseteként a Hatodik könyv LXXII. fejezete szabályozza. A Kódex ezzel orvosolta azt a vitatható kodifikációs döntést, amely 1993-ban a 85/374/EGK számú termékfelelősségi irányelv transzpozíciójakor – a Polgári Törvénykönyvbe történő beillesztés helyett – egy külön törvény megalkotását választotta. A termékfelelősségi szabályok teljes összhangban vannak a termékfelelősségről szóló, a 99/34/EK tanács és európai parlamenti irányelvvel módosított, 85/374/EGK irányelvvel.

A fogyasztóvédelmi intézményrendszer fejlődése

Az állami fogyasztóvédelmi intézményrendszer létrejötté ugyancsak a rendszerváltás éveihöz, az 1990-es évekhez köthető.¹¹¹

Az állami fogyasztóvédelmi rendszer első hadállásaként, 1991-ben létrejött a Fogyasztóvédelmi Főfelügyelőség, illetőleg területi szervei, a megyei felügyelőségek.¹¹² A Fogyasztóvédelmi Főfelügyelőség (FVF) statútuma kimondta, hogy az FVF a fogyasztóvédelemmel kapcsolatos jogszabályok érvényesüléséért elsődlegesen felelős, önálló feladat- és hatáskörrel rendelkező, országos hatáskörű központi szerv, amely az ipari és kereskedelmi miniszter irányítása és felügyelete alá tartozik. A Fogyasztóvédelmi Főfelügyelőség fő feladata a jogszabályok végrehajtásának ellenőrzése és jogkövetkezmények alkalmazása, a jogsértések szankcionálása volt. Az 1991-ben kialakult új fogyasztóvédelmi struktúra élén a miniszter által kinevezett főigazgató állt, a megyei felügyelőségek vezetőit pedig a főigazgató nevezte ki.

A fogyasztóvédelmi intézményrendszer átalakulása 1995 és 2004 között

A fogyasztóvédelmi intézményrendszer fejlődése szempontjából meghatározó jelentőséggel bírt az ország Európai Unióhoz való csatlakozását előkészítő, 1994 és 2004 közötti időszak.¹¹³ Az 1998-ban hatályba lépett, a fogyasztóvédelemről szóló 1997. évi CLV. törvény (Fgytv.) külön fejezetben szabályozta a fogyasztóvédelem intézményi rendszerét. Az Fgytv. preambuluma a célok között külön kiemelte, hogy a törvény hozzá kíván járulni a fogyasztói érdekek érvényesüléséhez szükséges intézményrendszer továbbfejlesztéséhez. A fogyasztóvédelem állami irányítása és a fogyasztóvédelmi politika kialakítása a Gazdasági Minisztérium, illetőleg a gazdasági miniszter hatáskörébe tartozott. A miniszter feladata volt többek között a fogyasztóvédelmi politika koncepciójának kidolgozása, a megvalósítást szolgáló szervezeti és intézményi feltételek megteremtése, valamint a fogyasztói jogok érvényesítése érdekében szükséges intézkedések kezdeményezése, illetve meghozatala.

A fogyasztóvédelmi igazgatás rendszerében ez időszak alatt lényeges változások következtek be. A Fogyasztóvédelmi Főfelügyelőség működésének első négy éve után a Kormány a területi államigazgatási szervek reformjának fő irányairól szóló 1105/1995. (XI. 1.) számú határozatában elrendelte, hogy az egységes megyei közigazgatási hivatalon belül az ágazati és a közigazgatási hivatal vezetőjének kettős irányítása alatt szakmailag önálló szakigazgatási szervek működjenek. A területi államigazgatási szervek – így a területi fogyasztóvédelmi felügyelőségek is – szakmai önállóságuk megtartásával, mint a megyei hivatal belső szervezeti egységei működtek tovább. Kimondta ugyanakkor a kormányhatározat, hogy kivételesen a megyei közigazgatási hivatalokon kívül is működhetnek speciális rendeltetésű államigazgatási szervek. A kormányhatározatnak megfelelően 1996-tól a területi fogyasztóvédelmi felügyelőségek betagozódtak a megyei közigazgatási hivatalokba, a közigazgatási hivatalok szervezetében szakigazgatási szervként, illetőleg a közigazgatási hivatalok külön jogszabályban meghatározott megyei kirendeltségein pedig a felügyelőségek területi osztályaiként működtek. Míg más speciális rendeltetésű államigazgatási szervek többnyire éltek a kívülmaradás kivételes lehetőségével, a területi fogyasztóvédelmi felügyelőségek nem voltak ilyen szerencsések és a betagozódással osztott irányítás alá kerültek: a szakmai irányítást a Fogyasztóvédelmi Főfelügyelőség, a szervezeti, pénzügyi irányítást pedig a megyei közigazgatási hivatalok, valamint az Önkormányzati és Területfejlesztési Minisztérium gyakorolta. A kettős irányítás – álláspon-

tom szerint – kontraproduktív hatást fejtett ki a stabil fogyasztóvédelmi intézményrendszer működése terén. A változás – a hozzá fűzött elvárásokkal ellentétben – csökkentette a fogyasztóvédelem hatékonyságát, illetőleg a szakmai és szervezeti-pénzügyi irányítás szétválasztása számos feszültséget „eredményezett”. Sajnálatos, hogy szinte tendenciózussá vált ezt követően, hogy kormányzati ciklusonként változik a fogyasztóvédelmi hatóság irányítási, felügyeleti rendszere.

A fogyasztóvédelem állami intézményrendszere 2004–2010 között

A kormányzati szerkezetátalakítás nem hagyta változatlanul a fogyasztóvédelem állami intézményrendszerét sem. Ennek köszönhetően 2006-ban újra módosult a Fogyasztóvédelmi Főfelügyelőség és a területi felügyelőségek hatásköréről szóló kormányrendelet is.¹¹⁴ Az alapvető változás az volt, hogy a gazdasági miniszter helyett a szociális és munkaügyi miniszter irányítása alá helyezték a fogyasztóvédelmi igazgatást. A fogyasztóvédelmi hatósági igazgatásban ugyanakkor jelentős előrelépés volt a hatósági élelmiszerellenőrzés rendjéről szóló 302/2005. (XII. 25.) Korm. rendelet elfogadása. A kormányrendelet a fogyasztóvédelmi hatóságokat – Fogyasztóvédelmi Főfelügyelőség és területi felügyelőségek – hatáskörrel ruházta fel a kiskereskedelem területén a fogyasztóknak szánt, forgalomba hozott termékek ellenőrzésének céljából. Az ellenőrzés során a fogyasztóvédelmi hatóság jogosult vizsgálni a termékek minőségét, jelölését, csomagolását, származását, reklámozását, valamint egyéb jogszabályban meghatározott jellemzőjét.

A gyakran országos botrányt kavaráó visszaéléseknek köszönhetően a jogalkotó két szempontból is módosította az árfeltüntetésre vonatkozó miniszteri rendeleti szintű szabályozást. Egyrészt a 70/2005. (XI. 17.) GKM-ICsSzEM rendelet nyomán – amely a 7/2001. (III. 29.) GM rendeletet egészítette ki – az üzemanyag-töltő állomások az üzemanyag árakat kötelesek úgy feltüntetni, hogy azt a fogyasztók a közlekedési útvonalról jól láthassák. Másrészt a vendéglátóipar területén a felszolgálat ellentételezésének jogi szabályozatlansága arra indította a jogalkotót, hogy a felszolgálati díj bevezetésével és szabályozásával szabjon gátat az anomáliáknak.

A 2007-2013 közötti időszakra vonatkozó fogyasztóvédelmi politikában meghatározott célkitűzéseknek, valamint az ahhoz kapcsolódó cselekvési programban megjelölt konkrét feladatoknak megfelelően 2007. szeptember 1-jei hatállyal – a Nemzeti Fogyasztóvédelmi Hatóságról szóló 225/2007. (VIII. 31.) Korm. rendelet¹¹⁵ és az ahhoz kapcsolódó 226/2007. (VIII. 31.) Korm. rendelet¹¹⁶ elfogadásával – a fogyasztóvédelem állami szervezetrendszere megújult. Ennek keretében a fogyasztóvédelmi felügyelőségek területi szerveinek és a Fogyasztóvédelmi Főfelügyelőségnek¹¹⁷ a helyét általános jogutódként a Nemzeti Fogyasztóvédelmi Hatóság – és annak területi szervei – vették át. A NFH a fogyasztóvédelemért felelős miniszter irányítása alatt álló, önállóan gazdálkodó költségvetési szervként működő központi hivatalként látta el az általános fogyasztóvédelmi feladatokat.

Az 1033/2007. (V. 23.) Korm. határozat fontos változást irányozott elő a fogyasztóvédelmi hatóság irányítását illetően. A 2007–2010. közötti időszakra szóló cselekvési program végrehajtásához szükséges kormányzati intézkedések kiemelt célkitűzése volt a fogyasztóvédelmi hatóság egységes szervezetének megteremtése (visszaállítása), amelynek eredményeként született meg a 2007. szeptember 1-től létrehozott integrált szervezet. A Nemzeti Fogyasztóvédelmi Hatóság szervezetileg központi hivatalból, területi szervekből és azok kirendeltségeiből állt. A területi szervek regionális szinten szerveződtek, méghozzá a hét,¹¹⁸ a kormányzati szerkezetátalakítás során kialakított régió-

hoz igazodva. A kirendeltségek a regionális felügyelőségek székhelyén kívüli megyeszékhelyeken kerültek felállításra. Fontos kiemelni, hogy a közigazgatási hatósági eljárás során elsőfokon a regionális felügyelőségek, másodfokon pedig a központi szerv volt jogosult eljárni. A kormányrendelet egyértelműen szabályozta a központi hatóság és a területileg illetékes regionális felügyelőségek közötti feladatmegosztást akként, hogy ha a kormányrendelet másként nem rendelkezik, úgy általános fogyasztóvédelmi hatóságként a területileg illetékes regionális felügyelőségek kerülnek kijelölésre. A kormányrendelet külön nevesítette azokat a törvényben megjelölt feladatokat, amelyek esetén a központi szerv látja el az általános fogyasztóvédelmi hatóság szerepét. Megjegyezendő ugyanakkor, hogy az NFH, mint általános fogyasztóvédelmi hatóság mellett számos más hatóság – Gazdasági Versenyhivatal, Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyelete, ÁNTSZ, Egészségbiztosítási Felügyelet, Magyar Élelmiszerbiztonsági Hivatal, Magyar Kereskedelmi és Engedélyezési Hivatal, Mezőgazdasági Szakigazgatási Hivatal, Nemzeti Közlekedési Hatóság, Magyar Energetikai Hivatal – rendelkezett fogyasztóvédelmi hatáskörrel, sőt maga a kormányrendelet is kijelölt bizonyos kérdésekben szakhatóságokat. Ennek értelmében a gyógyszerek reklámozásával kapcsolatos eljárásban az Országos Gyógyszerészeti Intézet, a gyógyászati segédeszközök reklámozása esetében az Egészségügyi Engedélyezési és Közigazgatási Hivatal, az elektronikusan kötött szerződésekre vonatkozó jogszabályi előírások megsértésének tárgyában indult eljárásokban a Nemzeti Hírközlési Hatóság került szakhatóságként kijelölésre. A példálózó felsorolásból is látható, hogy a fogyasztóvédelmi hatáskörök fragmentációját a szervezeti átalakítás nem tudta csökkenteni.

A fogyasztóvédelmi igazgatás új rendje 2010 után

2010 után újfent átalakult a fogyasztóvédelem irányítási rendszere. A közigazgatási hivatalok felállításáról szóló 2010. évi CXXVI. törvény, valamint a 288/2010. (XII. 21.) Korm. rendelet értelmében a közigazgatási hivatalok látják el 2011. január 1-i hatállyal 17 szakigazgatási szerv – köztük a fogyasztóvédelem területi szervei – szervezeti és költségvetési irányítását. A szakmai felügyelet ugyanakkor megmaradt a Nemzeti Fogyasztóvédelmi Hatóság jogkörében. Ezen változások következtében a legmagasabb irányítási szinten is kettős irányítás jött létre: a közigazgatási és igazságügy-miniszter, valamint a nemzetgazdasági (2014-től a nemzeti fejlesztési) miniszter osztozik a szakmai és szervezeti irányítási feladatokon. Ez utóbbi felelős többek között a fogyasztóvédelmi politika, a fogyasztóvédelmi stratégia és cselekvési programok, valamint a fogyasztóvédelmi jogszabályok előkészítéséért, a fogyasztóvédelem területén az uniós döntéshozatalban való részvételért, továbbá felelősségi körébe tartozik a Nemzeti Fogyasztóvédelmi Hatóság irányítása, a Fogyasztóvédelmi Tanács működtetése és a békéltető testületek működésének támogatása.

A Nemzeti Fogyasztóvédelmi Hatóság feladat- és hatáskörében ugyanakkor jelentős változást a 2010-es év önmagában nem hozott. A 225/2007. (VIII. 31.) Korm. rendelet szerint önálló feladat- és hatáskörrel rendelkező központi hivatalként működik, amely a fogyasztóvédelem területén általános fogyasztóvédelmi hatáskörrel rendelkezik. Ez a 2007 óta létező jogállás, előrelépés a korábbi szubszidiárius hatáskörhöz képest és azt jelenti, hogy jogosult eljárni minden olyan ügyben, amelyben jogszabály nem zárja ki a fogyasztóvédelmi hatóság eljárását. Az NFH 2010–2011-re szóló új jogalkalmazási politikája kiemeli, hogy feladatkörének ellátása során arányos, fokozatos és méltányos intézkedéseket kíván hozni a jogszabálysértő vállalkozásokkal szemben. Ez az üzenet magában foglalta azt, hogy a kis- és középvállalkozások ellenőrzése során nem alkalmaznak olyan jogkövetkezményeket, amelyek az említett gazdasági szereplők ellehetlenítését eredményeznék.

Az intézményi újdonságok között említendő a Fogyasztóvédelmi Tanácsról szóló 1259/2011. (VII. 27.) Korm. határozat elfogadása. Az 1998 óta működő Fogyasztóvédelmi Tanácsadó Testület quasi jogutódjaként létrehozott Fogyasztóvédelmi Tanács 2011. szeptember 16-án tartotta első ülését. Tagjai a Nemzeti Fogyasztóvédelmi Hatóság, a Gazdasági Versenyhivatal, a Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyelete képviselője. A Tanács elnökének felkérése alapján tagja a Fogyasztóvédelmi Tanácsnak a Magyar Agrárkamara és a Magyar Kereskedelmi és Iparkamara képviselője, nyolc fogyasztói érdekek képviselőjét ellátó társadalmi szervezet elnöke, hat országos gazdasági érdekképviseleti szervezet képviselője, a békéltető testületek két képviselője, valamint a Pénzügyi Békéltető Testület képviselője. Állandó meghívottként vesznek részt a Fogyasztóvédelmi Tanács ülésein a Nemzeti Fejlesztési Minisztérium, a Nemzeti (Emberi) Erőforrás Minisztérium, a Nemzetgazdasági Minisztérium és a Vidékfejlesztési Minisztérium képviselői. A Tanács feladata a fogyasztóvédelmi szempontok hatékony érvényesítése, a fogyasztóvédelmet érintő javaslatok közvetítése a kormányzat számára, valamint a kormányzati fogyasztóvédelmi politika, a fogyasztói érdekek összehangolása. A Tanács egyfajta tanácsadó, véleményező, konzultációs szerepkörben hatékonyan segítheti a jogalkotást.

A fogyasztóvédelmi politika helye a kormányzati politikában

A fogyasztóvédelem fejlődése szempontjából nagy jelentősége van annak, hogy a fogyasztóvédelmi politika létjogosultságot nyerjen a kormányzati politika szintjén, hiszen ezzel a Kormány elismeri, hogy szükség van a fogyasztóvédelem önálló stratégiai célkitűzéseinek kormányzati meghatározására, tervezésére, irányítására és végrehajtására. A fogyasztóvédelmi törvény elfogadása e tekintetben is fontos előrelépést jelentett, mivel meghatározta a fogyasztóvédelmi politika tartalmát és elfogadásának rendjét. A fogyasztóvédelemről szóló 1997. évi CLV. törvény, valamint a kormányzati munkamegosztás alapján a fogyasztóvédelmi politika kidolgozása és a Kormány elé terjesztése a fogyasztóvédelemért felelős miniszter hatáskörébe tartozik. A Kormány a fogyasztóvédelmi politikájában határozza meg a fogyasztóvédelem mindenkor prioritásait és céljait.

A Kormány – első ízben – 1999-ben határozott az önálló fogyasztóvédelmi stratégiáról, amikor is a fogyasztóvédelemért felelős gazdasági miniszter előterjesztése nyomán, az 1036/1999. (IV. 21.) számú határozatával elfogadta a fogyasztóvédelmi politika középtávú koncepcióját. A kormányhatározat az 1999–2002 közötti időre határozta meg a fogyasztóvédelmi politika céljait és prioritásait. A prioritások között szerepelt a fogyasztók egészségének és biztonságának biztosítás céljából egy hatékony piacfelügyeleti monitoring rendszer kiépítése, a veszélyes termékek és szolgáltatások kiszűrése céljából a Központi Piacfelügyeleti Információs Rendszer létrehozása, erős és hatékony állami fogyasztóvédelmi rendszer működtetése, a jogorvoslati rendszer továbbfejlesztése, hatékonyságának fokozása, valamint a fogyasztóvédelmi oktatásnak és a civilszerveződések szerepének fejlesztése.

Az első fogyasztóvédelmi politikát eddig három középtávú program követte: az 1999-2002 közötti időszakra szóló, I. fogyasztóvédelmi politikát a Kormány a 1036/1999. (IV. 21.) Korm. határozattal, a 2003-2006 közötti időszakra szóló, II. fogyasztóvédelmi politikát a 1012/2003. (II. 25.) Korm. határozattal, a 2007-2010 közötti időszakra szóló, III. fogyasztóvédelmi politikát a 1033/2007. (V. 24.) Korm. határozattal, a IV. – jelenleg hatályos – középtávú fogyasztóvédelmi politikát a 1011/2012. (I. 23.) Korm. határozattal fogadta el a Kormány.

A II. középtávú (2003–2006) fogyasztóvédelmi politika alapcélkitűzéseit tekintve követte a közösségi fogyasztói politikai stratégia célkitűzéseit. Így három fő célt határozott meg: az egységes magas szintű fogyasztóvédelem biztosítását, a fogyasztóvédelmi jogszabályok hatékony végrehajtását és a fogyasztóvédelmi szervezetek döntéshozatalba történő bevonását, valamint a fogyasztói igényérvényesítés erősítését.

A III. középtávú (2007–2013) fogyasztóvédelmi politika 7 éves időtartamra határozta meg a fogyasztóvédelem fejlesztése stratégiai célkitűzésének irányait. A középtávú program az „Új Magyarország” Kormányprogrammal összhangban abból a tételezésből indult ki, hogy az erős fogyasztóvédelem a jól működő gazdaság elengedhetetlen feltétele. Alapvető cél a fogyasztók biztonságérzetének erősítése, az életminőség védelme, erős és hatékony állami szerepvállalás a fogyasztóvédelemben, integrált fogyasztóvédelmi hatóság létrehozása, illetőleg a fogyasztóvédelmi feladatokat ellátó hatóságok közötti valódi együttműködés megerősítése.

A IV. középtávú fogyasztóvédelmi politikában a Kormány hangsúlyozta, hogy a fogyasztóvédelem továbbfejlesztését kiemelten fontos kérdésnek tartja. A stratégiai célok között a program kiemelte a piacfelügyeleti ellenőrzések erősítését, melyek célja a nem biztonságos, jogszabályi előírásoknak meg nem felelő vagy veszélyes termékek kiszűrése a hazai és ez által az Európai Unió piacáról. Nagy hangsúlyt kapott a jogérvényesítés dimenziója, valamint a hatósági jogalkalmazás eszköztárának kibővítése. Ez utóbbi esetében a hatósági eszközök kibővítése olyan, ún. alternatív és preventív eszközök tárával, amelyek képesek előmozdítani a jogkövető magatartást. Az új típusú jogalkalmazási politika érvényesítése: a hatóság jó gyakorlatok, ajánlások kidolgozásával is biztosítja a joggyakorlat és a hatósági elvárások megismertetését a vállalkozásokkal. A hatósági feladatokat a Nemzeti Fogyasztóvédelmi Hatóság, a kapcsolódó ellenőrzési feladatokat pedig a megyei (fővárosi) kormányhivatalok fogyasztóvédelmi felügyelősegei látják el. Az „általános” hatáskör csak látszólagos, ugyanis fontos területek maradnak a fogyasztóvédelmi hatóság ellenőrzési és intézkedési lehetőségein kívül, például a jelenleg jegyzői hatáskörbe tartozó területek. A fogyasztóvédelmi politika újdonsága a vállalkozóbarát szemlélet, ami azt jelenti, hogy a hatóság ellenőrzési és intézkedési lehetőségeinek bővítése mellett a vállalkozások mozgásterét is tágítani kell. Csökkenteni kell az adminisztratív terheket, az egyes jogszabálysértésekkel kapcsolatos felelősségi szabályokat pedig oly módon kell meghatározni, hogy a hatósági szankciók célpontja az legyen, aki valóban felelős az adott termék hibájáért. Kiemelt hangsúlyt helyez a politika arra, hogy a jogszabálysértő vállalkozásokkal szemben – különös tekintettel a kis- és közepes vállalkozásokra – arányos, fokozatos és méltányos intézkedéseket, szankciókat kell alkalmazni.

Összegzés

A tanulmány összegzéseként megállapíthatjuk, hogy a hazai fogyasztóvédelem szempontjából a rendszerváltást követő negyed század meghatározó volt. Lényegében a rendszerváltással egy időben kezdődött el a fogyasztóvédelem intézményi és jogi alapjainak létrehozása, amely a mintegy 25 év alatt fokozatosan fejlődött, illetőleg változott. Nagy lökést adott a fogyasztóvédelem fejlődésének az Európai Unióhoz való csatlakozás, amely a jogharmonizációs kötelezettség folytán e területen is felgyorsította a változásokat. A fogyasztóvédelmi politika és a fogyasztóvédelmi szabályozás is EU-kompatibilis és a fogyasztóvédelem állami intézményrendszere is megfelelő keretet biztosít egy magas szintű fogyasztóvédelem eléréséhez. Mindazonáltal – mint ahogy azt a devizahiteles válság esetében is láthattuk – a hatékony fogyasztóvédelemhez nem elegendők pusztán a jogszabályi és intézményi feltételek, hanem ugyanolyan fontosságú a jogalkalmazás hatékonysága, valamint a jogérvényesítés és a joghoz jutás széles körű biztosítása.

Felhasznált irodalom és források

- BENCSEK A. (2012): *A fogyasztói jogok tartalmának és érvényesülésének közjogi keretei Magyarországon*. Kézirat. Pécs.
- EBERS –JANSSEN – MEYER (eds.) (2009): *European Perspectives on Producers's Liability*. München.
- FAZEKAS J. (1995): A fogyasztóvédelem alkotmányos alapjai. In: *Publicationes Universitatis Miskolciensis. Sectio Juridica et Politica*, jubileumi kötet a Miskolci Egyetem fennállásának 260. évfordulója alkalmából, Miskolc. pp. 153-159.
- FAZEKAS J. (2007): *Fogyasztóvédelmi jog*, Complex Wolters Kluwer Csoport Kiadó, Budapest, pp. 129-133.
- FEKETE O. (2011): *A felügyeleti szervek tevékenysége Magyarországon a fogyasztóvédelem egyes területein – kitékintéssel a rendszerszintű problémák megoldási lehetőségeire*. PhD értekezés Szeged.
- HÁMORI A. (2015): A fogyasztók védelme és az új Ptk. *Magyar jog*. 62. évf. 5. szám pp. 257-273.
- SZABÓ P. (2006): Az Ynos Kft. ügyben hozott luxemburgi bírósági ítélet előzményei és utóélete – az előterjesztő bíró szemével. *Európai Jog*, 2006/9. sz.
- VÉKÁS L. (2004): A Ptk. 209. §-nak megmértetése az Európai Közösségek Bírósága előtt. *Európai Jog*, 2004/6. sz.
- VERES Z. (2013): Gondolatok a fogyasztóvédelem alkotmányos rangra emelése kapcsán, különös tekintettel a pénzügyi fogyasztóvédelemre *Jogelméleti Szemle* 2013/1. 6. szám (13. évf.) pp. 179-183.
- Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.), 1959. évi IV. törvény, 1993. évi X. törvény, 1996. évi LVII. törvény, 1997. évi LVIII. törvény, 1997. évi CLV. törvény, 2001. évi CVIII. törvény, 2002. évi XXXVI. törvény, 2008. évi XLVII. törvény, 2009. évi CXX. törvény, 2010. évi CLVIII. törvény, 2013. évi V. törvény, 2013. évi CXXXIX. törvény, 95/1991. (VII. 23.) Korm. rendelet, 2174/1995. (VI. 15.) Korm. határozat, 8/2014. (III. 20.) AB határozat.
- 84/450/EGK irányelv, 85/577/EGK irányelv, 85/577/EGK irányelv, 87/102/EGK irányelv, 87/102/EGK irányelv, 90/314/EGK irányelv, 92/59/EGK irányelv, 93/13/EGK irányelv, 94/47/EK irányelv, 97/7/EK irányelv, 99/34/EK irányelv, 99/44/EK irányelv, 2000/31/EK irányelv, 2011/83/EU irányelv.

Hivatkozások és jegyzetek

- ¹ Ld. különösen Kemenes Béla, Weiss Emília, Lábady Tamás, Lontai Endre, Vékás Lajos, Harmathy Attila, Zoltán Ödön tanulmányait
- ² A továbbiakban: 1959-es Ptk.
- ³ 1977. évi IV. törvény a Magyar Népköztársaság Polgári Törvénykönyvéről szóló 1959. évi IV. törvény módosításáról és egységes szövegéről.
- ⁴ A továbbiakban: belkereskedelmi törvény.
- ⁵ 95/1991. (VII. 23.) Korm. rendelet a Fogyasztóvédelmi Főfelügyelőségről.
- ⁶ A házaló kereskedésről szóló 17/1994. (VI. 30.) IKM rendeletet a 44/1998. (III. 11.) Korm. rendelet helyezte hatályon kívül, és vezette be a korszak igényeinek megfelelő új szabályozást.
- ⁷ Kihirdette: 1994. évi I. törvény a Magyar Köztársaság és az Európai Közösségek és azok tagállamai között társulás létesítéséről szóló, Brüsszelben, 1991. december 16-án aláírt Európai Megállapodás kihirdetéséről.
- ⁸ 2174/1995. (VI. 15.) Korm. határozat az ötéves jogharmonizációs programról.
- ⁹ Council Cannes White Paper COM(95) 163 final/2.
- ¹⁰ A Tanács 92/59/EGK irányelve (1992. június 29.) az általános termékbiztonságról.
- ¹¹ A Tanács 93/13/EGK irányelve (1993. április 5.) a fogyasztókkal kötött szerződésekben alkalmazott tisztességtelen feltételekről.
- ¹² A Tanács 87/102/EGK irányelve (1986. december 22.) a tagállamok fogyasztói hitelre vonatkozó törvényi, rendeleti és közigazgatási rendelkezései közelítéséről.
- ¹³ A Tanács 84/450/EGK irányelve (1984. szeptember 10.) a megtévesztő reklámra vonatkozó tagállami törvényi, rendeleti és közigazgatási rendelkezések közelítéséről.
- ¹⁴ A Tanács 90/314/EGK irányelve (1990. június 13.) a szervezett utazási formákról.
- ¹⁵ Az Európai Parlament és a Tanács 94/47/EK irányelve (1994. október 26.) az ingatlanok időben megosztott használati jogának megszerzésére irányuló szerződések egyes szempontjai vonatkozásában a fogyasztók védelméről.
- ¹⁶ A Tanács 85/577/EGK irányelve (1985. december 20.) az üzlethelyiségen kívül kötött szerződések esetén a fogyasztók védelméről.
- ¹⁷ A továbbiakban: Fgytv.
- ¹⁸ 1996. évi LVII. törvény.
- ¹⁹ 1997. évi LVIII. törvény (a továbbiakban: Grtv.).

- ²⁰ Az üzlethelyiségen kívül kötött szerződések esetén a fogyasztók védelméről szóló, 1985. december 20-i 85/577/EGK tanácsi irányelv.
- ²¹ A távollevők között kötött szerződések esetén a fogyasztók védelméről szóló, 1997. május 20-i 97/7/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv.
- ²² Az ingatlanok időben megosztott használati jogának megszerzésére irányuló szerződések egyes szempontjai vonatkozásában a fogyasztók védelméről szóló, 1994. október 26-i 94/47/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv.
- ²³ A fogyasztói hitelre vonatkozó tagállami törvényi, rendeleti és közigazgatási rendelkezések közelítéséről szóló, 1986. december 22-i 87/102/EGK tanácsi irányelv.
- ²⁴ A házaló kereskedelem és a távollevők között kötött szerződések esetében a szerződés létrejöttének módszere szokatlan, mivel nem üzlethelyiségben vagy irodában kötik meg ezeket a szerződéseket, hanem vagy a fogyasztó otthonában (a házaló kereskedelem esetében), vagy a szerződő felek közötti fizikai kontaktus szabadsága nagymértékű korlátozásának, hiszen a fogyasztónak vagy nincs ideje átgondolni az üzleti ajánlatot, vagy nem áll módjában más ajánlattal összevetve megfontolt nyilatkozatot tenni. Ugyanakkor az ingatlanok időben megosztott használati jogára irányuló szerződés mind a szerződés létrejöttében, mind annak tartalmában magában hordozza a fogyasztó megtévesztésének veszélyét. Ezekre a sajátosságokra tekintettel az irányelvek szigorú előírásokat tartalmaznak a szerződéskötést megelőző tájékoztatási kötelezettség és a szerződéstől való elállási jog, illetőleg a felelősségi szabályok tekintetében.
- ²⁵ A Ptk. módosítását tartalmazó 1997. évi CXLIX. törvény.
- ²⁶ 2002. évi XXXVI. törvény az egyes fogyasztóvédelmi tárgyú törvények módosításáról.
- ²⁷ 2001. évi CVIII. törvény.
- ²⁸ Az Európai Bíróság állandó joggyakorlata megköveteli, hogy a tagállamok ezekben az ítéletekben megfogalmazottakat a lehető legrövidebb időn belül vegyék figyelembe, és amennyiben szükséges, nemzeti jogszabályaikat annak megfelelően módosítsák. Az Európai Bíróságnak az EK-Szerződés 234. cikkében biztosított hatáskör gyakorlása keretében adott jogértelmezése a közösségi jog adott szabálya tekintetében „visszamenőleges” hatályú, amennyiben „meghatározza és tisztázza e szabály jelentését és hatókörét, amint azt érteni és alkalmazni kell és kellett volna a hatálybalépésétől kezdve”. (Ld. az Amministrazione delle Finanze kontra Srl Meridionale Industria Salumi, Fratelli Vasanelli and Fratelli Ultrocchi, 66, 127 és 128/79. sz. egyesített ügyekben hozott ítéletet.)
- ²⁹ A továbbiakban: kereskedelmi törvény.
- ³⁰ A jogalkotási folyamat alapjait az alábbi európai bírósági ítéletek jelentették: C-240/98., C-144/99., C-541/99., C-372/99., C-478/99., C-473/00., C-237/02., C-70/03., C-168/05., C-302/04. számú ügyekben hozott ítéletek.
- ³¹ Ynos Kft. kontra Varga János C-302/04. számú ügy.
- ³² Ld. Vékás Lajos: A Ptk. 209. §-ának megmértetése az Európai Közösségek Bírósága előtt. Európai Jog, 2004/6. sz.
- ³³ A fogyasztókkal kötött szerződésekben alkalmazott tisztességtelen feltételekről szóló, 1993. április 5-i 93/13/EGK tanácsi irányelv (a továbbiakban: 13-as irányelv).
- ³⁴ Ld. az Európai Bíróság C-302/04. számú, Ynos ügyben hozott ítéletét.
- ³⁵ Ld. Szabó Péter: Az Ynos Kft. ügyben hozott luxemburgi bírósági ítélet előzményei és utóélete – az előterjesztő bíró szemével. Európai Jog, 2006/9. sz.
- ³⁶ Különösen C-240/98. sz. Océano Grupo Editorial kontra Rocio Murciano Quiñtero és csatolt ügyek, C-144/99. sz. EK Bizottság kontra Holland Királyság ügy, 372/99.sz. EK Bizottság kontra Olaszország ügy
- ³⁷ A továbbiakban: Ptké. II.
- ³⁸ 2005/29/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv a tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatok tilalmáról.
- ³⁹ Az átültetési határidő 2007. június 12., illetve ezen szabályok alkalmazásának megkezdését illetően 2007. dec. 12.
- ⁴⁰ 1997. évi CLV. tv.
- ⁴¹ 2008. évi XLVII. tv.
- ⁴² 1996. évi LVII. tv.
- ⁴³ Fttv. 3. §
- ⁴⁴ Fttv. 6-8. §.
- ⁴⁵ Fttv. 12. §.
- ⁴⁶ 765/2008/EK rendelet illeszkedési szabályainak megalkotása.
- ⁴⁷ Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.).
- ⁴⁸ Ld. Fazekas Judit: A fogyasztóvédelem alkotmányos alapjai. In: Publicationes Universitatis Miskolciensis. Sectio Juridica et Politica, jubileumi kötet a Miskolci Egyetem fennállásának 260. évfordulója alkalmából, Miskolc, 1995. 153-159.
- ⁴⁹ Az Alapjogi Charta 38. cikke kimondja, hogy az Unió politikáiban biztosítani kell a fogyasztók védelmének magas szintjét.
- ⁵⁰ 8/2014. (III. 20.) AB határozat, Magyar Közlöny 2014. III. 20. 41. szám, 4321-4322.
- ⁵¹ 2010. évi CLVIII. törvény a Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyeletéről 83-111. §. A Psztv. helyébe a Nemzeti Bankról szóló 2013. CXXXIX. törvény lépett.
- ⁵² A Pénzügyi Békéltető Testület Budapest Krisztina krt. 39. székhelyen kezdte meg működését.
- ⁵³ A fogyasztóvédelemről szóló 1997. évi CLV. tv. 38. §.

⁵⁴ A fogyasztóvédelemről szóló 1997. évi CLV. tv. 17/D. §.

⁵⁵ A Konceptió a Kötelmi jogra vonatkozó célkitűzések 5. pontjában rögzítette, hogy „A *fogyasztói szerződések* kódex-szintű speciális magánjogi szabályait (amelyek zömükben európai közösségi jog átvételét jelentik) az új Ptk.-ba kell integrálni: egy részük a szerződések általános szabályai közé helyezhető, másokat az adott szerződéstípus normái közé kell beépíteni.” Konceptió 16. o.

⁵⁶ 2013. évi V. tv. a Polgári Törvénykönyvről, Magyar Közlöny 2013. 31. szám, 2013. február 26.

⁵⁷ A fogyasztóvédelmi magánjog integrációját teljesebben valósította volna meg a Polgári Törvénykönyvről szóló 2009. évi CXX. törvény, amely a szerződési jog közös szabályai között tartalmazta volna a fogyasztói szerződésekre vonatkozó speciális szabályokat, a termékszavatosság és a hozzá kapcsolódó csoportos kereset (class action) szabályait, valamint a fogyasztói hitelt is. Az új kódex azonban az Alkotmánybíróság döntése és a jogalkotói akarat változása folytán nem léphetett hatályba.

⁵⁸ A Törvénykönyv in concreto nem határozza meg a fogyasztói szerződés fogalmát, azonban a fogyasztó és a vállalkozás közötti szerződésekre (B2C) számos esetben kivételt határoz meg.

⁵⁹ Ld. a T/7971. sz. törvényjavaslat a Polgári Törvénykönyvről Indokolás, VI. könyv Kötelmi jog, Második rész A szerződés általános szabályai.

⁶⁰ A fogyasztókkal kötött szerződésekben alkalmazott tisztességtelen feltételekről szóló 1993. április 5-i 93/13/EGK tanácsi irányelv.

⁶¹ A fogyasztási cikkek adásvételének és a kapcsolódó jótállásnak egyes vonatkozásairól szóló 1999. május 25-i 1999/44/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv.

⁶² A hibás termékekért való felelősségre vonatkozó tagállami törvényi, rendeleti és közigazgatási rendelkezések közelítéséről szóló 1985. július 25-i 85/374/EGK tanácsi irányelv, valamint az azt módosító 1999/34/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv.

⁶³ A szervezett utazási formákról szóló 1990. június 13-i 90/314/EGK tanácsi irányelv.

⁶⁴ A belső piacon az információs társadalommal összefüggő szolgáltatások, különösen az elektronikus kereskedelem egyes jogi vonatkozásairól szóló 2000. június 8-i 2000/31/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv.

⁶⁵ A fogyasztók jogairól, a 93/13/EGK tanácsi irányelv és az 1999/44/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv módosításáról, valamint a 85/577/EGK tanácsi irányelv és a 97/7/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv hatályon kívül helyezéséről szóló 2011. október 25-i 2011/83/EU európai parlamenti és tanácsi irányelv.

⁶⁶ Ld. a Kódex 6:219-6:220. §-ait.

⁶⁷ Ld. a T/7971. sz. törvényjavaslat a Polgári Törvénykönyvről Indokolás, VI. könyv Kötelmi jog, Második rész A szerződés általános szabályai.

⁶⁸ Az új Ptk. fogyasztóvédelmi elemeiről ld. a következő tanulmányokat: Hámori Antal (2015): A fogyasztók védelme és az új Ptk. Magyar Jog In: Magyar jog. 62. évf. 5. pp. 257-273. valamint a Szociális elemek az új Ptk.-ban című tanulmánykötetben megjelent tanulmányokat. Acta Caroliensia Conventorum Iuridico-Politicarum VII. Felelős szerkesztő: Grad-Gyenge Anikó ISBN 978-963-9808-52-2.

⁶⁹ 2013. évi V. tv. Nyolcadik Könyv Záró rendelkezések 8:1. § (1) bekezdés 3. pont.

⁷⁰ A Ptk. 685. § c) pontja a gazdálkodó szervezetek tekintetében nem tartalmi definíciót ad, hanem felsorolja a gazdálkodó szervezetek körébe tartozó gazdasági entitásokat.

⁷¹ 2009. évi CXX. törvény a Polgári Törvénykönyvről

⁷² A 2009-ben elfogadott kódex nem léphetett hatályba, mivel az Alkotmánybíróság 51/2010. (IV. 28.) AB határozat – a kellő felkészülési idő hiányára és a jogbiztonság ebből eredő súlyos sérelmére alapozva alkotmányellenesnek találta és megsemmisítette a Polgári Törvénykönyv hatályba lépéséről szóló 2010. évi XV. tv. 1. § (1) bekezdését, valamint a 208. §-át. Ez a döntés azt eredményezte, hogy a tervezett időben, két lépcsőben 2010. május 1-én (1. és 2. könyv) és 2011. január 1-én (3-7. könyvek), és a jogalkotói akarat változása folytán nem lépett hatályba a Kódex. A Kormány javaslatára az Országgyűlés elfogadta a 2010. évi LXXIII. törvényt a Polgári Törvénykönyvről szóló 2009. évi CXX. törvény hatályba nem lépéséről, valamint az ezzel összefüggő törvénymódosításokról. Ezzel az aktussal vette kezdetét a kodifikáció második felvonása, amelynek eredménye az elemzés tárgyát képező 2013. évi V. törvény.

⁷³ Ld. pl. a Kódex Hatodik könyv, Kötelmi jogi XVII. fejezet 6:103. § és 104. § címeit.

⁷⁴ 2013. évi V. tv. Ötödik Könyv, XXI. Fejezet Zálogjog 5:90. §.

⁷⁵ Kódex Ötödik Könyv, Zálogjog XXI. fejezet 5:128. §.

⁷⁶ 2013. évi V. törvény (Ptk.) 6:430. §.

⁷⁷ 93/13/EGK irányelv 3. cikk.

⁷⁸ Articles 2:209 of Principles of European Contract Law.

⁷⁹ UNIDROIT Alapelvek 2.1.19. cikkely.

⁸⁰ Kódex Hatodik Könyv, Kötelmi jog XV. fejezet 6:79. §.

⁸¹ A törvény in concreto – a hatályos szabályokkal ellentétben – nem definiálja a fogyasztói szerződés fogalmát, hanem a fogyasztó és a vállalkozás közötti szerződés terminológiát használja.

⁸² Kódex Hatodik Könyv, Kötelmi jog XVII. fejezet 6:86. §.

⁸³ C-70/03 EK bizottság kontra Spanyol Királyság ügyben a Spanyolország ellen indított eljárásban az Európai Bíróság ítélete kimondta, hogy az irányelv 5. cikkében kimondott contra proferentem (fogyasztóra kedvezőbb értelmezés) elvét nem lehet alkalmazni a fogyasztóvédelmi szervezetek által indított preventív célú közérdekű perekben.

⁸⁴ Ld. a C-372/99. számú Európai Közösségek Bizottsága kontra Olasz Köztársaság ügyet.

⁸⁵ Kódex Hatodik Könyv Kötelmi jog 6:100. §.

⁸⁶ Kódex Hatodik Könyv Kötelmi jog 6:103. §.

⁸⁷ Kódex Hatodik Könyv Kötelmi jog 6:102. §.

⁸⁸ Kódex Hatodik Könyv Kötelmi jog 6:102. § (2) bekezdés.

⁸⁹ 18/1998. (II. 5.) Korm. rendelet a fogyasztói szerződések tisztességtelennek minősülő feltételeiről.

⁹⁰ Kúria 3/2013. PJE határozat.

⁹¹ Ld. 1959. évi IV. tv. 248. §.

⁹² Ld. 1959. évi IV. tv. 369-370. §.

⁹³ 2002. évi XXXVI. tv. az egyes fogyasztóvédelmi tárgyú törvények módosításáról, amely módosította többek között a Ptk. szavatossági és jótállási rendelkezéseit, a termékfelelősségről szóló 1993. évi X. törvényt és a fogyasztóvédelmi törvény egyes rendelkezéseit.

⁹⁴ Ptk. 6:159. § (1) bekezdés.

⁹⁵ Ptk. 6:163. §.

⁹⁶ Ptk. 6:164. §.

⁹⁷ Ld. erről a tanulmány szerzője által megfogalmazott kritikai észrevételeket és javaslatokat: Fazekas Judit: Fogyasztóvédelmi jog, Complex Wolters Kluwer Csoport Kiadó, Budapest, 2007. 129-133.

⁹⁸ Ld. 1959. évi IV. tv. 248. § (2) bekezdés.

⁹⁹ Ptk. 6:171. §.

¹⁰⁰ Ptk. 6:172. §.

¹⁰¹ Green Paper on Guarantees for Consumer Goods and After-Sales Services, COM (93) 509 final 86 et seq.

¹⁰² Ld. erről Ebers/Janssen/Meyer (eds.) European Perspectives on Producers' Liability, München 2009, melyben a magyar kontribúciót The implementation of the Directive 99/44 into Hungarian Law and the Legal Institution of the Direct Producers' Liability címmel e tanulmány szerzője társszerzőségben készítette Sós Gabriellával.

¹⁰³ Ptk. 6:168. § (1) bekezdés.

¹⁰⁴ Ptk. 6:168. § (3) bekezdés.

¹⁰⁵ Ptk. 6:169. §.

¹⁰⁶ Ptk. 6:142. §.

¹⁰⁷ Ptk. 369-370. §.

¹⁰⁸ Bár az új Kódex a tehermentesítésnél kifejezetten a dologátruházást említi meg, álláspontunk szerint ez egy kodifikációs hiba, és ez esetben is a dolgok mellett más jogokra és követelésekre is érteni kell a kiterjesztést.

¹⁰⁹ Ptk. 6:176. §.

¹¹⁰ 1993. évi X. törvény a termékfelelősségről.

¹¹¹ Megemlítendő, hogy az 1990-es éveket megelőzően is léteztek piacfelügyeleti funkciót ellátó központi és területi államigazgatási szervek, de alapvető céljuk és funkciójuk nem a fogyasztóvédelem, hanem a belkereskedelem rendjének biztosítása és felügyelete volt. Ebbe a körbe sorolható az 1952-ben létrehozott Állami Kereskedelmi Felügyelet, amely 1967-től Állami Kereskedelmi Felügyelőség, 1970-től Országos Kereskedelmi Felügyelőség néven működött. A Minisztertanács 1988. január 1-től az OKF-et megszüntette és jogutódjaként rendelkezett az Országos Kereskedelmi és Piaci Főfelügyelőség létrehozásáról. Az új országos hatáskörű szerv a kereskedelmi miniszter felügyelete alá tartozott, területi szervei pedig a megyei (fővárosi) tanács végrehajtó bizottságának szakigazgatási szerveként működtek.

¹¹² Ld. 95/1991. (VII. 23.) Korm. rendelet.

¹¹³ A fogyasztóvédelem intézményi, illetőleg közjogi szabályrendszerének fejlődéséről az utóbbi 5 évben számos tanulmány és PhD értekezés született. Ld. különösen Bencsik András: A fogyasztói jogok tartalmának és érvényesülésének közjogi keretei Magyarországon. Kézirat. 2012. Pécs; Fekete Orsolya: A felügyeleti szervek tevékenysége Magyarországon a fogyasztóvédelem egyes területein – kitekintéssel a rendszerszintű problémák megoldási lehetőségeire, PhD értekezés Szeged, 2011.; Veres Zoltán: Gondolatok a fogyasztóvédelem alkotmányos rangra emelése kapcsán, különös tekintettel a pénzügyi fogyasztóvédelemre. Jogelméleti Szemle, 2013/1. 6. (13. évf.) pp. 179-183.

¹¹⁴ 337/2006. (XII. 23.) Korm. rendelet.

¹¹⁵ Jelen pont vonatkozásában a továbbiakban: kormányrendelet.

¹¹⁶ 226/2007. (VIII. 31) Korm. rendelet az egyes kormányrendeleteknek a Nemzeti Fogyasztóvédelmi Hatóság létrehozásával kapcsolatos módosításáról

¹¹⁷ Az NFH jogelődje a Fogyasztóvédelmi Főfelügyelőség volt, amely a fogyasztóvédelem irányításáért felelős gazdasági miniszter irányítása alatt állt. A Főfelügyelőség szakmai irányítása alatt lévő területi felügyelőségek – megyei, illetve fővárosi – látták el a fogyasztóvédelemmel kapcsolatos hatósági feladatokat.

¹¹⁸ Dél-alföldi Régió, Dél-dunántúli Régió, Észak-alföldi Régió, Észak-magyarországi Régió, Közép-dunántúli Régió, Közép-magyarországi Régió, Nyugat-magyarországi Régió.